

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет бізнесу та права
Кафедра економіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»

Шляхи підвищення ефективності використання виробничих ресурсів
підприємства (на матеріалах ПП «ПРАГМАТЕК»)

спеціальність 051 Економіка

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма «Економіка»

(назва освітньої програми)

Виконав: здобувач вищої освіти
Групи ЕКМ-21
РУСИН Юрій Михайлович

(підпис)

Керівник:
К.е.н., доцент
ГОРДІЙЧУК Антоніна Іванівна

(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__ р.
Кандидат економічних наук, доцент
Гарант освітньої програми:
Дзямулич М.І.

(підпис)

Луцьк – 2025 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет бізнесу та права

Кафедра економіки

Ступінь вищої освіти: магістр

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 051 Економіка

Освітня програма: «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки
проф. Шубалий О.М.

« ___ » _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

РУСИН Юрій Михайлович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи

Шляхи підвищення ефективності використання виробничих ресурсів підприємства (на матеріалах ПП «ПРАГМАТЕК»)

Керівник роботи: Гордійчук А.І.

затверджені наказом закладу вищої освіти від «15»квітня 2025 р.№220/01-02

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи «09» грудня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи монографії, підручники, наукові й періодичні видання, навчальні посібники, законодавчі і нормативні акти, методичні рекомендації, статистична звітність ПП «ПРАГМАТЕК» за темою роботи, вільно доступні джерела з глобальної мережі Інтернет.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити):

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ ПП «ПРАГМАТЕК»

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

ВИСНОВКИ

ДОДАТКИ. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

5. Перелік графічного (ілюстративного) матеріалу:

1. Трактуння поняття «виробничі ресурси» вітчизняними вченими

2. Показники ефективності використання виробничих ресурсів

3. Основні економічні показники функціонування ПП «ПРАГМАТЕК» за 2020-2024 роки

4. Порівняльний аналіз динаміки показників середньооблікової чисельності штатних працівників і середньорічного виробітку підприємства

5. Аналіз динаміки показників рентабельності ПП «ПРАГМАТЕК»

6. Напрями підвищення ефективності використання виробничих ресурсів

7. Ефект від впровадження інструментів Lean Manufacturing на ПП «ПРАГМАТЕК»

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
<i>1 розділ</i>	<i>доц. Гордійчук А.І.</i>		
<i>2 розділ</i>	<i>доц. Гордійчук А.І.</i>		
<i>3 розділ</i>	<i>доц. Гордійчук А.І.</i>		
<i>Висновки</i>	<i>доц. Гордійчук А.І.</i>		

7. Дата видачі завдання «15» квітня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи бакалавра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	<i>Обґрунтування теми</i>	<i>до 15.04.2025</i>	
2.	<i>Огляд літератури із досліджуваної проблеми</i>	<i>до 01.05.2025</i>	
3.	<i>1 розділ</i>	<i>до 01.07.2025</i>	
4.	<i>2 розділ</i>	<i>до 15.10.2025</i>	
5.	<i>3 розділ</i>	<i>до 15.11.2025</i>	
6.	<i>Висновки</i>	<i>до 25.11.2025</i>	
7.	<i>Формування списку використаних джерел</i>	<i>до 27.12.2025</i>	
8.	<i>Формування додатків</i>	<i>до 02.12.2025</i>	
9.	<i>Оформлення ілюстративного матеріалу</i>	<i>до 05.12.2025</i>	
10.	<i>Нормоконтроль</i>	<i>до 07.12.2025</i>	
11.	<i>Інструментальна перевірка на академічний плагіат</i>	<i>до 08.12.2025</i>	
12.	<i>Представлення кваліфікаційної роботи магістра до захисту</i>	<i>до 09.12.2025</i>	

Здобувач вищої освіти

_____ (РУСИН Ю.М.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (ГОРДІЙЧУК А. І.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Русин Ю.М. Шляхи підвищення ефективності використання виробничих ресурсів підприємства (на матеріалах ПП «ПРАГМАТЕК»). – Кваліфікаційна робота магістра на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота магістра за спеціальністю 051 Економіка, освітня програма «Економіка». Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2025.

Мета кваліфікаційної роботи магістра полягає в обґрунтуванні шляхів підвищення ефективності використання виробничих ресурсів на матеріалах ПП «ПРАГМАТЕК». Об'єктом дослідження є процес забезпечення ефективності використання виробничих ресурсів на ПП «ПРАГМАТЕК». Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти підвищення ефективності використання виробничих ресурсів виробничого підприємства на прикладі ПП «ПРАГМАТЕК».

У першому розділі вивчено сутність поняття та елементи виробничих ресурсів; досліджено показники ефективності використання виробничих ресурсів; розглянуто основні проблеми використання виробничих ресурсів на підприємствах.

У другому розділі представлено характеристику економічної діяльності підприємства та аналіз основних показників підприємства; проведено аналіз ефективності використання трудових, матеріальних ресурсів та основних засобів підприємства; проведено оцінку ефективності використання елементів виробничих ресурсів на підприємстві.

У третьому розділі обґрунтовано загальні напрями підвищення ефективності використання виробничих ресурсів; проведено оцінку економічної ефективності заходів з підвищення ефективності використання виробничих ресурсів.

Ключові слова: виробничі ресурси, працівники, основні фонди, матеріальні ресурси, рентабельність, ефективність.

ANNOTATION

Rusyn Yu. M. Ways to improve the efficiency of the use of production resources of the enterprise (on materials of Private Enterprise “PRAGMATEC”). – Manuscript.

Qualification work of master in the specialty 051 Economics, educational program "Economics". Lutsk National Technical University. Luck, 2025.

The aim of the master's thesis is to substantiate ways to improve the efficiency of production resource use based on materials from PP ‘PRAGMATEC’. The object of the study is the process of ensuring the efficient use of production resources at PP ‘PRAGMATEC’. The subject of the study is the theoretical, methodological and applied aspects of improving the efficiency of production resource use at a manufacturing enterprise, using PP ‘PRAGMATEC’ as an example.

The first chapter examines the essence of the concept and elements of production resources; studies indicators of production resource use efficiency; and considers the main problems of production resource use at enterprises.

The second chapter presents a description of the economic activity of the enterprise and an analysis of its main indicators; an analysis of the efficiency of the use of labour, material resources and fixed assets of the enterprise is carried out; an assessment of the efficiency of the use of production resources at the enterprise is carried out.

The third chapter substantiates the general directions for improving the efficiency of production resource use; assesses the economic efficiency of measures to improve the efficiency of production resource use.

Keywords: production resources, employees, fixed assets, material resources, profitability, efficiency.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА	11
1.1. Сутність поняття та елементи виробничих ресурсів	11
1.2. Показники ефективності використання виробничих ресурсів	17
1.3. Основні проблеми використання виробних ресурсів на підприємстві	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ ПП «ПРАГМАТЕК»	27
2.1. Характеристика економічної діяльності підприємства та аналіз основних показників	27
2.2. Аналіз ефективності використання трудових, матеріальних ресурсів та основних засобів підприємства	33
2.3. Оцінка ефективності використання елементів виробничих ресурсів на підприємстві	41
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	48
3.1. Загальні напрями підвищення ефективності використання виробничих ресурсів	48
3.2. Оцінка економічної ефективності заходів з підвищення ефективності використання виробничих ресурсів	56
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	71

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку ринкової економіки ефективність використання виробничих ресурсів набуває особливого значення, оскільки саме від рівня їх раціонального залучення залежить конкурентоспроможність підприємства, його фінансова стійкість та здатність до інноваційного розвитку. Матеріальні, трудові, фінансові, інформаційні та інвестиційні ресурси становлять основу виробничого потенціалу підприємства, а їх оптимальне використання дозволяє досягати високих показників продуктивності, знижувати витрати та забезпечувати стабільне функціонування.

В умовах постійних змін зовнішнього середовища, зростання конкуренції та динамічного розвитку технологій підприємства змушені приділяти особливу увагу вдосконаленню системи управління виробничими ресурсами. Неefективне їх використання може призвести до зростання собівартості, зниження якості продукції, втрати фінансових можливостей та уповільнення інноваційних процесів.

Отже, дослідження ефективності використання виробничих ресурсів є важливим завданням, оскільки воно дозволяє виявити резерви підвищення результативності діяльності підприємства, визначити проблемні аспекти та сформулювати напрями оптимізації ресурсного забезпечення. Саме цим зумовлена актуальність обраної теми та необхідність її ґрунтовного вивчення.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи магістра полягає в обґрунтуванні шляхів підвищення ефективності використання виробничих ресурсів на матеріалах ПП «ПРАГМАТЕК». Для її досягнення виникає необхідність вирішення таких завдань:

- вивчити сутність поняття та елементи виробничих ресурсів;
- дослідити показники ефективності використання виробничих ресурсів;
- розглянути основні проблеми використання виробничих ресурсів на підприємствах;

- представити характеристику економічної діяльності підприємства та аналіз основних показників підприємства;
- провести аналіз ефективності використання трудових, матеріальних ресурсів та основних засобів підприємства;
- провести оцінку ефективності використання елементів виробничих ресурсів на підприємстві;
- обґрунтувати загальні напрями підвищення ефективності використання виробничих ресурсів;
- провести оцінку економічної ефективності заходів з підвищення ефективності використання виробничих ресурсів.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення ефективності використання виробничих ресурсів на ПП «ПРАГМАТЕК».

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти підвищення ефективності використання виробничих ресурсів виробничого підприємства на прикладі ПП «ПРАГМАТЕК».

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що на основі вивчення теоретичних аспектів, проведення комплексного аналізу та оцінки використання виробничих ресурсів можна запропонувати та обґрунтувати конкретні заходи для підвищення ефективності виробничих процесів на підприємстві-об'єкті дослідження.

Методи дослідження. При написанні цієї дипломної роботи було використано окремі наукові підходи і методи: системний підхід – для систематизації основних проблем використання виробничих ресурсів на підприємствах; методи логічного узагальнення – для вивчення суті поняття та елементів виробничих ресурсів; аналізу та синтезу – для проведення аналізу ефективності використання трудових, матеріальних ресурсів та основних засобів підприємства; індукції, дедукції – при представленні оцінки економічної ефективності заходів з підвищення ефективності використання виробничих ресурсів; табличний і графічний аналіз – при побудові різних варіантів аналітичних таблиць і діаграм; програмно-цільовий метод – при

обґрунтуванні заходів з підвищення ефективності використання виробничих ресурсів; факторного економічного аналізу – при проведенні факторного аналізу ефективності використання виробничих ресурсів на підприємстві.

Наукова новизна одержаних результатів. У роботі отримано ряд нових наукових результатів, зокрема:

удосконалено:

– пріоритетні напрямки забезпечення ефективності використання виробничих ресурсів на сучасних підприємствах;

дістали подальшого розвитку:

– методичний підхід до оцінки економічної ефективності заходів з підвищення ефективності використання виробничих ресурсів на підприємстві на основі системи ощадливого виробництва (Lean Manufacturing).

Інформаційною базою дослідження стали: монографії, підручники, наукові й періодичні видання, навчальні посібники, законодавчі і нормативні акти, методичні рекомендації, статистична звітність ПП «ПРАГМАТЕК» за темою роботи, вільно доступні джерела з глобальної мережі Інтернет.

Практичне значення одержаних результатів. Підходи до аналізу, оцінки, а також пропозиції, спрямовані на підвищення ефективності використання виробничих ресурсів можуть бути використані у роботі ПП «ПРАГМАТЕК».

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота магістра є самостійно виконаною науковою працею, відповідно до мети і завдань якої сформовано теоретико-методологічні засади, висновки і пропозиції щодо перспектив економічного розвитку добувної промисловості у регіоні. Під час виконання кваліфікаційної роботи магістра було використано інструменти штучного інтелекту для редагування та форматування тексту при дослідженні теоретичних аспектів, а також пропозицій для забезпечення сталого економічного розвитку добувної промисловості у регіоні виключно як допоміжний засіб для пошуку ідей, уточнення формулювань та опрацювання літератури. Усі твердження, висновки та результати дослідження належать автору та ґрунтуються на власному

аналізі, а отримані результати від генеративного ШІ були перевірені на достовірність та відповідність академічній доброчесності.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи були апробовані на XI Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами» (м. Луцьк, 05 грудня 2025 р.).

Публікації. Основні теоретико-методологічні положення і практичні результати дослідження викладені в 1 тезах доповідей конференції загальним обсягом 0,1 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладений на 66 сторінках комп'ютерного тексту, в тому числі 15 рисунків та 1 таблиць. Список використаних джерел складається з 37 найменувань і представлений на 4 сторінках. Робота містить 3 додатки, викладених на 18 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність поняття та елементи виробничих ресурсів

Виробничі ресурси становлять основу функціонування будь-якого підприємства і визначають його виробничий потенціал, можливості розвитку та рівень конкурентоспроможності. Вони охоплюють сукупність засобів і факторів, що забезпечують процес виготовлення продукції, виконання робіт чи надання послуг. Сутність виробничих ресурсів полягає в їх здатності створювати матеріальні цінності та додану вартість, забезпечуючи безперервність виробничого процесу та формування кінцевих результатів діяльності. В таблиці 1.1 відображено поняття виробничих ресурсів вітчизняними вченими.

Виробничі ресурси становлять собою сукупність різнорідних елементів, які забезпечують здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства та виступають основою формування його виробничого потенціалу. У науковій економічній літературі виробничі ресурси визначаються як система матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних і природних факторів, що беруть участь у процесі створення продукції та надання послуг. Їхня роль полягає у забезпеченні безперервності технологічних операцій, реалізації виробничих функцій підприємства та досягненні економічних результатів.

Виробничі ресурси мають комплексний і взаємопов'язаний характер, оскільки поєднують як матеріально-речові елементи (основні фонди, машини, устаткування, сировину та матеріали), так і нематеріальні (кваліфікація персоналу, управлінські знання, інформаційне забезпечення). Їхня взаємодія формує цілісну виробничу систему, від ефективності якої залежить рівень продуктивності праці, якість продукції та конкурентоспроможність підприємства.

Таблиця 1.1. Тракткування поняття «виробничі ресурси» вітчизняними вченими

Вчений	Тракткування
О. В. Осовська, Т. В. Осовська, О. О. Юшкевич	«Виробничі ресурси визначаються як сукупність засобів і факторів, що залучаються підприємством до виробничого процесу та забезпечують створення продукції чи надання послуг. На думку вчених, саме поєднання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів формує виробничий потенціал підприємства»[21].
Качан Т.В., Мисюк О.М.	«Науковці трактують виробничі ресурси як матеріальні, трудові та фінансові компоненти виробничої діяльності, що використовуються для перетворення сировини й матеріалів у готову продукцію. Підкреслюється їх кількісна та якісна визначеність, необхідна для забезпечення безперервності виробництва» [10].
П. І. Гайдуцький	«Виробничі ресурси – це сукупність елементів, що беруть участь у виробничому процесі, включаючи засоби праці, предмети праці та робочу силу. Учений акцентує на їх ролі у формуванні вартості продукції й забезпеченні економічного розвитку підприємства» [5].
А. Ф. Павленко, І. Л. Решетняк	«Науковці розглядають виробничі ресурси як систему взаємопов'язаних елементів, які створюють матеріально-технічну та трудову основу виробництва, а також забезпечують реалізацію виробничих функцій підприємства. Вони підкреслюють системний характер ресурсів і необхідність їх оптимального використання» [22].
С. Ф. Покропивний	«Виробничі ресурси – це комплекс матеріальних, трудових та фінансових чинників, що забезпечують здійснення виробничого процесу та визначають ефективність діяльності підприємства. Особливу увагу приділено ролі основних і оборотних ресурсів» [1].
В. П. Савчук, Г. В. Савчук	«Виробничі ресурси визначаються як різноманітні фактори виробництва, що забезпечують перетворення первинних матеріальних ресурсів у продукцію та послуги. Дослідники наголошують на важливості їх раціонального поєднання та пропорційності» [26].
Нужна С.А, Самарець Н.М.	«Учені розглядають виробничі ресурси як поєднання матеріально-технічних засобів, трудового потенціалу та фінансових можливостей підприємства, що забезпечують реалізацію виробничо-господарських функцій. Значна увага приділяється інноваційному складнику ресурсів» [20].

Примітка. Згруповано автором

У межах виробничої діяльності ресурси виконують низку ключових функцій: забезпечують безперервність виробництва, підтримують технологічні процеси, формують матеріально-технічну базу, визначають інтенсивність і структуру витрат, впливають на економічні показники та фінансову стійкість підприємства. Від рівня забезпеченості виробничими ресурсами й ефективності їх залучення залежить можливість підприємства здійснювати інноваційний

розвиток, підвищувати продуктивність праці та розширювати свої ринкові позиції.

Таким чином, виробничі ресурси є ключовою передумовою результативності виробничо-господарської діяльності підприємства, а їх раціональне управління – одним із визначальних факторів підвищення економічної ефективності та забезпечення стабільного розвитку.

Структура виробничих ресурсів є багатокомпонентною і включає кілька ключових елементів (рис 1.1).

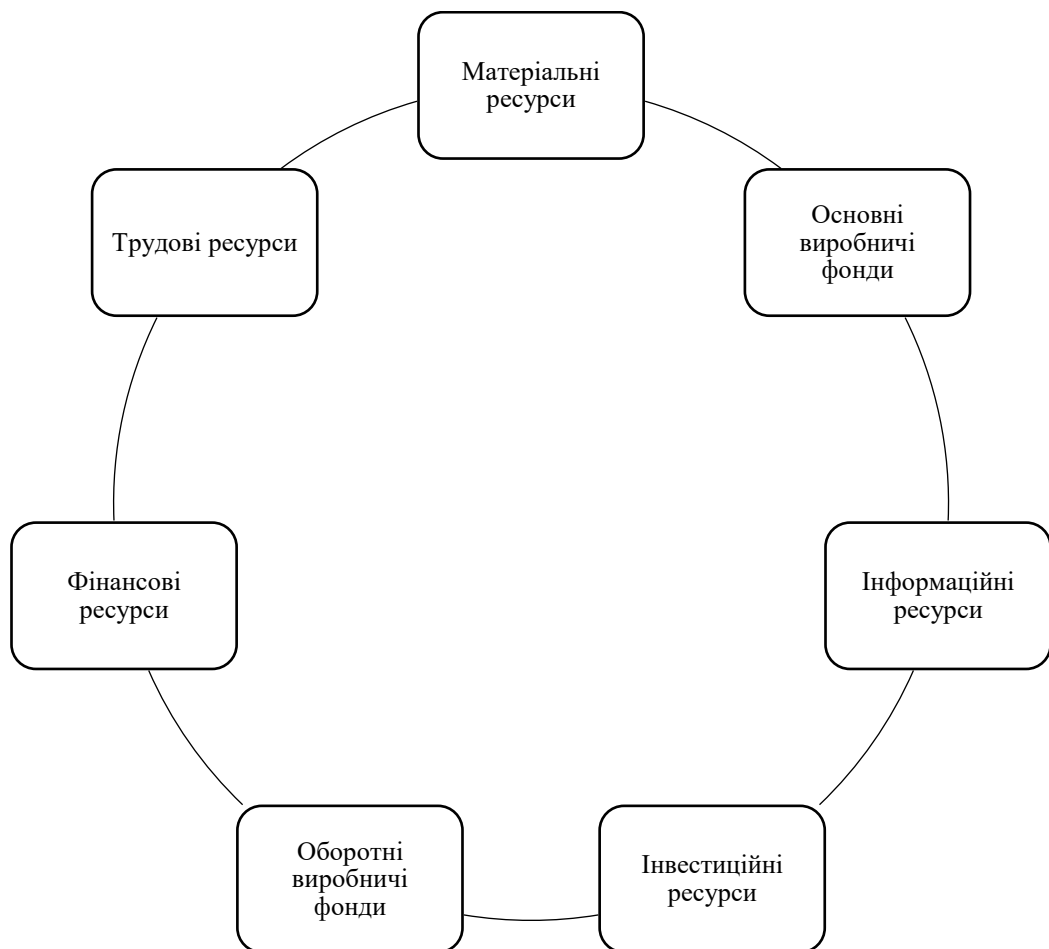

Рис.1.1. Елементи виробничих ресурсів (побудовано автором за джерелом [22])

Матеріальні ресурси посідають ключове місце у системі виробничих ресурсів підприємства, оскільки вони становлять основу процесу створення матеріальних благ та визначають значну частину собівартості продукції. У науковій літературі матеріальні ресурси розглядаються як сукупність предметів

праці, що повністю споживаються в процесі виробництва і переносять свою вартість на виготовлену продукцію. Вони забезпечують безперервність виробничих циклів і формують матеріально-технічну базу підприємства, впливаючи на якість, обсяг та ефективність виробництва.

До складу матеріальних ресурсів входять різні види матеріальних елементів, кожен із яких виконує окремі функції у виробничому процесі. Основну групу становлять сировина та основні матеріали, що безпосередньо формують основу продукції й визначають її фізичні, технічні та експлуатаційні характеристики. Вони є первинними компонентами, які піддаються обробці та набувають форми кінцевого виробу.

Важливе місце посідають допоміжні матеріали, які не формують основи виробу, але забезпечують здійснення технологічних операцій: мастильні матеріали, реагенти, розчинники, хімікати. Їх наявність є необхідною умовою нормального функціонування обладнання та виконання технологічних процесів.

Значну роль у виробництві відіграють паливо та енергоносії, що забезпечують роботу машин, механізмів, транспортних засобів та інженерної інфраструктури підприємства. Енергетичні ресурси виступають одним з основних факторів інтенсивності та стабільності виробничих процесів.

«Окрему групу становлять напівфабрикати та комплектуючі вироби, які є частково обробленими матеріалами або готовими вузлами, що інтегруються у виробничий процес з метою скорочення часу виготовлення продукції та підвищення її якості. Вони дозволяють оптимізувати технологічні операції та забезпечити стандартизацію виробничих процедур» [15].

Трудові ресурси є одним із провідних елементів виробничих ресурсів підприємства, оскільки саме вони забезпечують реалізацію всіх технологічних і управлінських процесів, формуючи основу виробничої діяльності. У науковій літературі трудові ресурси трактується як сукупність працездатного населення, яке володіє необхідними професійними компетенціями, знаннями та навичками, здатне здійснювати трудову діяльність відповідно до потреб

підприємства. Вони становлять активну частину виробничого потенціалу, визначаючи ефективність використання техніко-технологічних засобів і матеріальних ресурсів.

Структура трудових ресурсів охоплює декілька ключових груп персоналу, кожна з яких виконує специфічні функції у виробничому процесі. Основу становлять робітники основного виробництва, які безпосередньо здійснюють технологічні операції та беруть участь у створенні матеріального продукту. Вони визначають обсяг та якість кінцевої продукції, рівень продуктивності та технологічної дисципліни.

У сучасних умовах зростає значення науково-дослідного та інноваційного персоналу, який займається підготовкою нових технологічних рішень, удосконаленням продукції та впровадженням інноваційних методів управління.

Трудові ресурси характеризуються низкою важливих показників таких, як: професійно-кваліфікаційним рівнем, продуктивністю праці, мотивацією, мобільністю, здатністю до навчання та адаптації. Саме ці властивості визначають спроможність підприємства ефективно функціонувати в умовах конкуренції та технологічних змін.

Як бачимо основні виробничі фонди (основні засоби) є фундаментальною складовою виробничих ресурсів підприємства, оскільки забезпечують технічну основу виробничого процесу та визначають рівень його механізації, автоматизації й технологічності. В той же час фінансові ресурси формуються за рахунок власних, позикових та залучених джерел, що забезпечує підприємству можливість оптимізувати структуру капіталу, підтримувати ліквідність та фінансову стійкість. Власні фінансові ресурси включають статутний капітал, прибуток, амортизаційні відрахування, резервні фонди та частину оборотних коштів. Ці складові забезпечують внутрішнє самофінансування та виконання довгострокових завдань, пов'язаних із розвитком виробництва, модернізацією основних фондів і впровадженням інновацій.

Розглядаючи позикові фінансові ресурси варто зауважити, що вони охоплюють банківські кредити, позики, лізинг та інші боргові зобов'язання, які

дозволяють збільшувати обсяг капіталу, проте водночас створюють додаткове фінансове навантаження у вигляді відсоткових платежів. Залучені ресурси, до яких належать кошти від емісії цінних паперів, внески інвесторів, гранти й дотації, формують потенціал розширення економічної діяльності без надмірного боргового ризику.

Також фінансові ресурси виконують низку функцій, що забезпечують безперервність виробничого процесу, та служать інструментом фінансування інвестицій та інновацій, а також можуть виступати засобом покриття поточних витрат і виконання зовнішніх зобов'язань, при цьому формують основу для оцінки фінансового стану підприємства. Наявність достатніх фінансових ресурсів є передумовою підтримання платоспроможності та ліквідності, тоді як їх дефіцит може призвести до уповільнення обіговості коштів, збитковості та фінансової нестійкості.

«Ефективне управління фінансовими ресурсами передбачає оптимізацію структури капіталу, збалансування власних і позикових коштів, забезпечення достатнього обсягу оборотного капіталу, підвищення рентабельності та швидкості обігу фінансових активів» [5]. Важливими напрямками управління виступають планування бюджету, аналіз грошових потоків, управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, диверсифікація джерел фінансування, мінімізація фінансових ризиків та підвищення інвестиційної привабливості підприємства. У сучасних умовах до структури виробничих ресурсів дедалі частіше включають інформаційні та інтелектуальні ресурси, які представлені технологіями, патентами, програмним забезпеченням, управлінськими системами, знаннями й компетенціями працівників.

Отже, виробничі ресурси являють собою цілісну систему взаємопов'язаних компонентів, ефективне використання яких є ключовою передумовою підвищення результативності діяльності підприємства. Їх раціональне поєднання забезпечує оптимізацію витрат, підвищення продуктивності та зміцнення конкурентних позицій на ринку.

1.2. Показники ефективності використання виробничих ресурсів

Ефективність використання виробничих ресурсів визначається якістю їх залучення у виробничий процес та результативністю їхнього впливу на обсяг виробництва, собівартість, продуктивність праці й економічні результати підприємства. Для її оцінювання застосовується система показників (рис.1.2), яка охоплює матеріальні, трудові, фінансові ресурси та основні виробничі фонди. Кожна група показників відображає специфіку використання певного виду ресурсів та дозволяє визначити резерви підвищення ефективності.

Ефективність використання матеріальних ресурсів характеризує ступінь раціональності й економності витрат сировини, матеріалів, енергоресурсів та комплектуючих, що забезпечують безперервний виробничий процес. Від рівня ефективності їх залучення залежать собівартість продукції, темпи виробничого розвитку, конкурентоспроможність підприємства та загальні фінансові результати. Тому оцінювання використання матеріальних ресурсів здійснюється за допомогою системи взаємопов'язаних показників, які відображають результативність і якість організації ресурсозабезпечення.

Одним із ключових є показник матеріаловіддачі, який характеризує обсяг продукції, отриманий на одиницю витрачених матеріалів. Зниження матеріаломісткості є однією з головних умов зменшення виробничих витрат та підвищення ефективності підприємства.

Важливе місце займає коефіцієнт використання матеріалів, який дозволяє оцінити частку матеріалів, що фактично була перетворена на готову продукцію. Він відображає рівень технологічної точності, якість підготовки виробництва та вміння підприємства мінімізувати відходи й брак. Високі значення цього показника свідчать про раціональне використання сировини та ефективність технологічних процесів. Значний аналітичний потенціал має показник матеріальних витрат на одну гривню продукції. Він характеризує економічну результативність використання матеріалів через призму отриманого

фінансового результату. Зменшення цього показника означає, що підприємству вдається знижувати собівартість і підвищувати рентабельність.

<p>Показники ефективності використання матеріальних ресурсів</p>	<ul style="list-style-type: none"> • матеріаломісткість продукції • матеріаловіддача • питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції
<p>Показники ефективності використання трудових ресурсів</p>	<ul style="list-style-type: none"> • продуктивність праці • трудомісткість продукції • фонд оплати праці на 1 працівника • коефіцієнт використання робочого часу • структура персоналу та рівень кваліфікації
<p>Узагальнюючі показники ефективності використання виробничих ресурсів</p>	<ul style="list-style-type: none"> • рівень рентабельності підприємства; • собівартість продукції; • прибуток та його динаміка; • індекс загальної економічної ефективності виробництва; • інтегральний показник використання ресурсного потенціалу.
<p>Показники ефективності використання фінансових ресурсів</p>	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт оборотності оборотних коштів • тривалість одного обороту оборотного капіталу • рентабельність активів • рентабельність власного капіталу • коефіцієнти ліквідності та фінансової стійкості • структура капіталу
<p>Показники ефективності використання основних виробничих фондів</p>	<ul style="list-style-type: none"> • фондівіддача • фондомісткість • ондоозброєність праці • коефіцієнт зношення та коефіцієнт придатності основних фондів • коефіцієнт змінності роботи устаткування

Рис. 1.2. Показники ефективності використання виробничих ресурсів (побудовано автором за джерелом [3, 16, 18])

Суттєве значення має аналіз оборотності матеріальних запасів. Його показники дозволяють оцінити, як швидко підприємство перетворює матеріальні запаси у готову продукцію. Прискорення оборотності зазвичай

свідчить про оптимізацію закупівель, зменшення надлишкових запасів та зниження потреби в оборотних коштах.

Ефективність використання трудових ресурсів є одним із ключових чинників підвищення результативності виробничо-господарської діяльності підприємства. Рівень продуктивності праці, ступінь використання робочого часу, ощадливість трудових витрат та якість праці безпосередньо впливають на собівартість продукції, конкурентоспроможність та економічні результати підприємства.

«Одним із базових показників є продуктивність праці, яка характеризує обсяг виробленої продукції або виконаних робіт у розрахунку на одного працівника чи одиницю робочого часу. Зростання цього показника свідчить про покращення організації праці, підвищення професійної підготовки персоналу, удосконалення технологій та механізацію виробничих процесів» [22].

Важливе значення має показник трудомісткості продукції, що визначає кількість робочого часу, необхідного для виготовлення одиниці продукції. Зниження трудомісткості свідчить про підвищення ефективності трудових процесів, удосконалення робочих методів, підвищення кваліфікації працівників та оптимізацію виробничих маршрутів. Цей показник також широко використовується для встановлення норм праці та оцінювання технологічної раціональності.

Суттєвим індикатором є коефіцієнт використання робочого часу, який відображає рівень фактичного залучення працівників до виробничого процесу. Показник враховує втрати робочого часу через простой, невиходи, ненормовані перерви, технічні неполадки тощо.

До показників ефективності трудових ресурсів належить також фондвіддача праці, яка демонструє взаємодію трудових і матеріальних факторів виробництва. Важливе значення має аналіз середньорічної, середньоденної та середньогодинної продуктивності праці, що дає можливість оцінити вплив різних факторів: використання робочого часу, інтенсивності праці та технологічної оснащеності робочого місця.

Особливу увагу на підприємствах приділяють коефіцієнтам плинності кадрів, стабільності персоналу та використання кваліфікаційного потенціалу. Висока плинність свідчить про недостатню ефективність кадрової політики, втрату досвідчених працівників і додаткові витрати на їх заміну. Натомість висока стабільність персоналу є показником сприятливого соціально-психологічного клімату та ефективного управління людськими ресурсами.

«Загалом, система показників ефективності використання трудових ресурсів відображає багатогранний процес залучення, розвитку та використання робочої сили. Комплексний аналіз цих показників дає можливість обґрунтувати напрями підвищення продуктивності праці, удосконалити кадрову політику, підвищити мотивацію персоналу та забезпечити раціональне використання потенціалу працівників» [17].

Одним із базових показників є фондovіддача, що характеризує обсяг продукції, вироблений підприємством у розрахунку на одну гривню вартості основних фондів. Зростання фондovіддачі свідчить про більш раціональне використання матеріально-технічної бази, удосконалення організації виробництва, підвищення технологічного рівня та ефективніше завантаження обладнання. Оберненим до фондovіддачі є показник фондомісткості, який характеризує величину основних фондів, необхідну для виробництва одиниці продукції. Зниження фондомісткості вказує на економію ресурсів і є ознакою поліпшення технічної оснащеності та підвищення продуктивності обладнання.

Натомість технічний стан основних фондів оцінюється за допомогою таких показників, як коефіцієнт зносу та коефіцієнт придатності. Коефіцієнт зносу відображає частку вартості фондів, що вже втрачена внаслідок фізичного та морального старіння. Його зростання свідчить про необхідність оновлення основних засобів.

Окрему групу становлять показники руху основних фондівсюди відноситься: коефіцієнт оновлення, коефіцієнт вибуття та коефіцієнт приросту. Коефіцієнт оновлення відображає частку нових фондів, введених у дію протягом року, і характеризує динаміку технічного розвитку підприємства.

Високе значення цього показника свідчить про активну інвестиційну діяльність та модернізацію виробництва. Коефіцієнт вибуття показує, яка частка основних засобів була виведена з експлуатації, а коефіцієнт приросту дозволяє оцінити загальну тенденцію змін у структурі фондів. «Суттєве аналітичне значення має фондоозброєність праці, яка визначає рівень забезпеченості працівників основними фондами. Зростання цього показника зазвичай супроводжується підвищенням продуктивності праці, оскільки робітники отримують доступ до сучаснішого та продуктивнішого обладнання» [27].

Фінансові ресурси підприємства є основою його стабільного функціонування та розвитку, адже саме вони забезпечують формування виробничих фондів, закупівлю матеріалів, оплату праці, інвестиційну діяльність та виконання зобов'язань перед партнерами й державою.

Показники ефективності використання виробничих ресурсів є ключовими інструментами оцінювання результативності діяльності підприємства та визначення рівня раціональності залучення матеріальних, трудових, фінансових ресурсів і основних виробничих фондів.

1.3. Основні проблеми використання виробних ресурсів на підприємстві

Ефективне використання матеріальних ресурсів є важливою передумовою забезпечення стабільної роботи підприємства та підвищення конкурентоспроможності продукції. Однак у сучасних умовах більшість підприємств стикаються з низкою проблем, що ускладнюють раціональне застосування сировини, матеріалів та комплектувальних виробів (рис.1.3.).

Однією з найбільш поширених проблем є нераціональне планування потреби в матеріалах, що виявляється у формуванні надлишкових запасів або, навпаки, їх дефіциту. Надлишок матеріалів призводить до заморожування

фінансових ресурсів і збільшення витрат на їх зберігання, тоді як нестача спричиняє простої виробництва та порушення виробничих графіків.

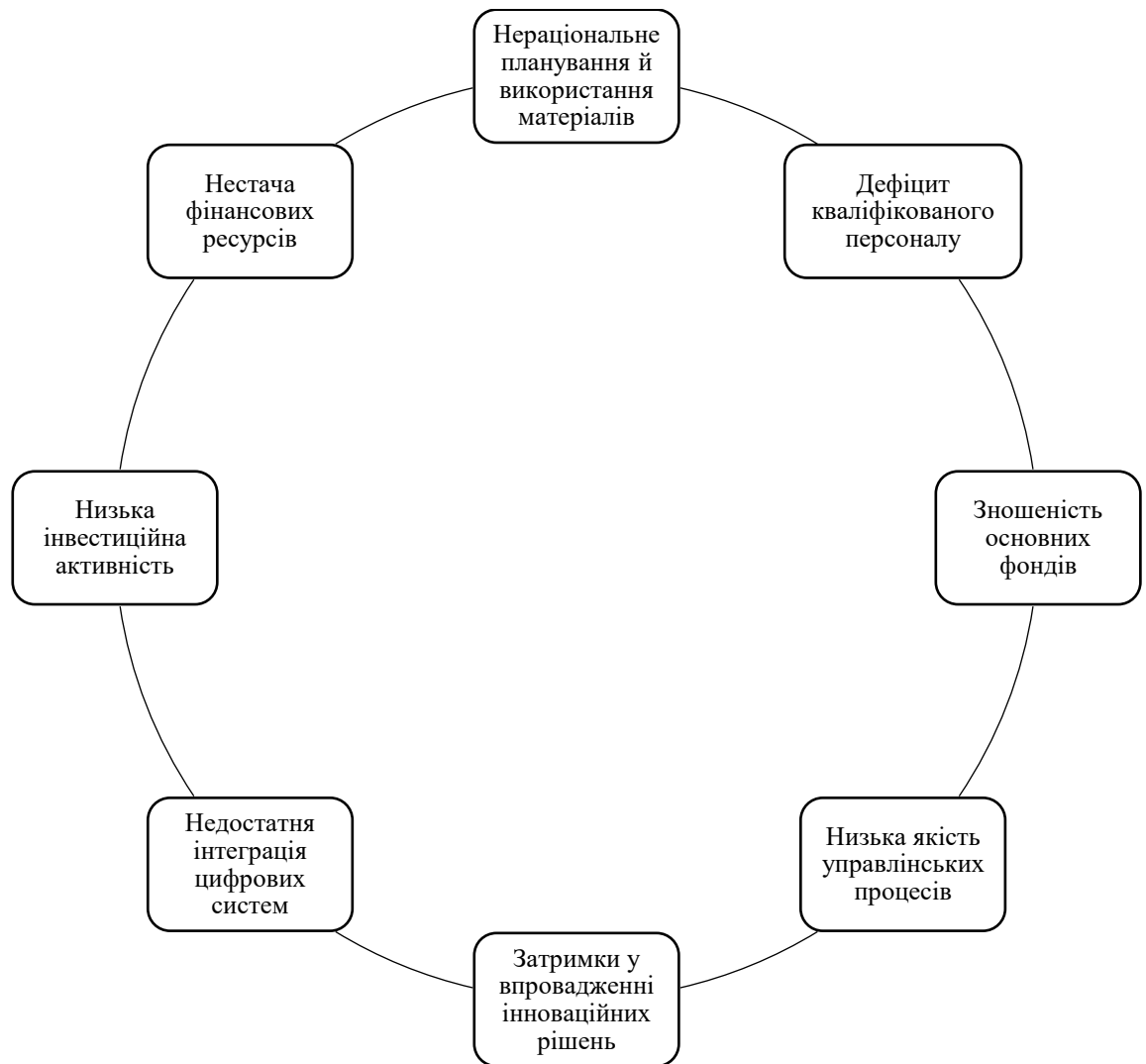

Рис. 1.3. Проблеми ефективного використання виробничих ресурсів на підприємстві (побудовано автором за джерелом [12, 22, 26])

Суттєвою проблемою є високий рівень матеріальних втрат і браку, що формується внаслідок застарілих технологій, недостатньої кваліфікації персоналу або низької якості вихідної сировини. Це підвищує собівартість продукції та знижує її якість. Значний вплив має також порушення умов зберігання матеріалів, яке спричиняє їх псування, втрату властивостей і, відповідно, збільшення витрат підприємства.

Додаткові труднощі виникають через недостатній рівень використання вторинної сировини та ресурсозберігаючих технологій. Це призводить до

перевитрат матеріалів та зменшує можливість зниження собівартості продукції. Водночас підприємства часто стикаються з ненадійністю постачальників, що викликає перебої у поставках, затримки у виробничому процесі та зростання логістичних витрат.

Ефективне використання трудових ресурсів є ключовою передумовою продуктивності підприємства та його конкурентоспроможності. Проте в сучасних умовах багато підприємств стикаються з комплексом проблем, що негативно впливають на якість і результативність праці. Також значним викликом є недостатня мотивація працівників, яка виникає внаслідок низького рівня заробітної плати, відсутності ефективної системи стимулювання, слабких соціальних гарантій і несформованої корпоративної культури. Демотивація призводить до зниження продуктивності, небажання підвищувати кваліфікацію та зростання кількості порушень трудової дисципліни.

В сучасних умовах господарювання суттєвою проблемою для багатьох підприємств є дефіцит кваліфікованих кадрів, особливо у виробничих та інженерно-технічних професіях. Нестача фахівців спричиняє перевантаженість працівників, зниження якості виконання робіт та уповільнення виробничих процесів. Цю проблему поглиблює плинність кадрів, через яку підприємство втрачає досвідчених працівників, а також несе значні витрати на підбір і навчання нових співробітників.

Також досить важливим чинником зниження ефективності праці є недосконала організація робочих процесів, яка включає в себе нерівномірний розподіл навантаження, дублювання функцій, відсутність чіткої координації між підрозділами та недостатній рівень автоматизації призводять до втрат робочого часу та зниження загального рівня продуктивності. У багатьох випадках працівники не забезпечені сучасними засобами праці, що ускладнює виконання завдань і знижує швидкість роботи.

Ще однією поширеною проблемою є «порушення трудової дисципліни, що виявляється у запізненнях, прогулах та нераціональному використанні робочого

часу. Це створює додаткове навантаження на колектив і знижує загальну результативність виробничої діяльності» [29].

Фінансові ресурси є ключовою складовою забезпечення стійкої діяльності та розвитку підприємства, адже вони визначають можливості фінансування виробничих процесів, інвестиційних проєктів та інновацій. Проте в умовах економічної нестабільності підприємства часто стикаються з низкою проблем, що ускладнюють ефективне управління фінансовими потоками.

Однією з найпоширеніших проблем є недостатність власного капіталу, що обмежує можливості розвитку, модернізації виробництва та впровадження інновацій. Брак фінансових ресурсів змушує підприємства відкладати оновлення основних фондів та скорочувати інвестиційні програми, що негативно впливає на їх конкурентоспроможність. Неефективна структура витрат і висока собівартість продукції знижує рентабельність діяльності. Адже неправильне формування витрат, їхній необґрунтований ріст, надмірні накладні витрати або нераціональне використання матеріальних ресурсів призводять до обмеження фінансових можливостей підприємства.

«Значний вплив на фінансовий стан має також низька платоспроможність і наявність простроченої заборгованості перед постачальниками, банками та бюджетом. Це ускладнює доступ до кредитних ресурсів і погіршує ділову репутацію підприємства. Додатковою проблемою є складність отримання позикових коштів через високі відсоткові ставки, жорсткі вимоги банків та низький рівень фінансової стійкості» [15].

Самі недоліки управління фінансовими потоками досить часто спричинені несучасними методами фінансового планування та контролю. Відсутність якісного бюджетування, слабка аналітична підтримка прийняття рішень, нерегулярний моніторинг фінансових показників призводять до неефективного використання коштів і фінансових ризиків. У багатьох підприємств спостерігається низький рівень прозорості фінансових операцій, що ускладнює процес контролю та підвищує ризики нецільового використання ресурсів.

У сучасних умовах інформаційні ресурси відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування підприємства, оскільки вони формують основу для прийняття управлінських рішень, організації виробничих процесів та взаємодії із зовнішнім середовищем. Проте підприємства часто стикаються з низкою проблем, що знижують результативність їх використання.

В той же час використання застарілих або неточних даних ускладнює аналіз ситуації та призводить до неефективних управлінських рішень. Значною перешкодою є також фрагментарність інформаційних потоків, яка виникає через відсутність інтеграції між різними програмними продуктами та інформаційними системами. Це спричиняє дублювання інформації, виникнення помилок та додаткових витрат часу на її обробку.

Ще однією суттєвою проблемою для підприємств є «обмежений доступ працівників до інформаційних ресурсів, що пов'язано з недосконалістю систем доступу, відсутністю регламентів або недостатнім рівнем цифровізації окремих процесів» [11]. Це призводить до затримок у виконанні завдань та порушення комунікації між підрозділами. Водночас зростають ризики, пов'язані з інформаційною безпекою, адже недостатній захист даних створює загрозу їх витоку, несанкціонованого доступу та втрати.

Окрему групу проблем становить недостатня кваліфікація персоналу у сфері інформаційних технологій. Брак навичок роботи з сучасними програмними системами, недостатня підготовка в галузі аналітики та кібербезпеки обмежують ефективність використання інформаційних ресурсів. Крім того, на багатьох підприємствах застосовується застаріле програмне забезпечення та технічне обладнання, що уповільнює роботу, збільшує ризик технічних збоїв та ускладнює впровадження нових цифрових рішень.

Важливим обмежувальним фактором є також висока вартість підтримки та модернізації IT-інфраструктури, що перешкоджає впровадженню сучасних інформаційних технологій і стримує розвиток підприємства. Проблеми використання інформаційних ресурсів мають комплексний характер і потребують системного підходу до їх вирішення, що передбачає підвищення

якості даних, вдосконалення інформаційних систем, зміцнення кібербезпеки та розвиток цифрових компетентностей персоналу.

Як бачимо інвестиційні ресурси є важливою передумовою розвитку підприємства, його технологічного оновлення та підвищення конкурентоспроможності. Однак ефективність їх використання на практиці часто обмежується низкою проблем, які мають як внутрішній, так і зовнішній характер. Натомість економічна нестабільність, високі кредитні ставки та жорсткі вимоги фінансових установ значно ускладнюють отримання інвестиційних кредитів і доступ до капіталу. У результаті підприємства змушені відмовлятися від реалізації перспективних проєктів або переносити оновлення виробництва на невизначений термін. Високий рівень інвестиційного ризику, зумовлений непередбачуваністю ринкової кон'юнктури та економічних умов. Ризики пов'язані з можливими змінами попиту, цін, податкової політики та фінансової стабільності партнерів. Це знижує інвестиційну привабливість підприємства та стримує зовнішніх інвесторів.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ ПП «ПРАГМАТЕК»

2.1. Характеристика економічної діяльності підприємства та аналіз основних показників

ПП «ПРАГМАТЕК» є приватним підприємством, що відіграє помітну роль у сфері машинобудування та торгівлі у Волинській області.

Повна назва підприємства – Приватне підприємство «ПРАГМАТЕК».

Дата заснування: 07 грудня 2006 року, а місцезнаходження: м. Луцьк, Волинська область, Україна.

Господарська діяльність ПП «ПРАГМАТЕК» зосереджена переважно у сфері виробництва та реалізації автотранспортних засобів та металопродукції. Основний КВЕД: 29.20 Виробництво кузовів для автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів.

Підприємство самостійно розробляє, виготовляє та продає автопричепа різних конструкцій (фургони, бортові, спеціальні) повною масою від 750 кг до 3,5 тонн, а також автомобільні платформи. Виготовлення та продаж причепів є основним напрямком діяльності.

Суміжні види діяльності: оброблення металів та нанесення покриття на метали (КВЕД 25.61), механічне оброблення металевих виробів (КВЕД 25.62). Крім виробництва, ПП «ПРАГМАТЕК» також займається ремонтом та продажем причепів інших виробників, виготовленням тентів та металообробкою. Підприємство також реалізує супутні товари: запчастини до причепів, лебідки, стяжні ремені та пневморесори.

Окрім основного виробництва, ПП «ПРАГМАТЕК» пропонує різні послуги та товари. Ремонт та обслуговування: ремонт причепів, виготовлення тентів. Також реалізацію товарів: продаж причепів інших виробників,

реалізація запчастин до причепів, крім того супутні аксесуари: лебідки, стяжні ремені, пневморесори.

Отже, ПП «ПРАГМАТЕК» позиціонується як інтегрований виробник і постачальник рішень у сфері причіпної техніки, поєднуючи власне виробництво з ремонтом, торгівлею та послугами металообробки, демонструє переваги, характерні для успішних виробничих компаній, орієнтованих на інтенсивний розвиток, високу продуктивність праці та фінансову стійкість, підтримуючи при цьому активну інвестиційну політику в основний капітал.

Надалі проаналізовано основні показники роботи ПП «ПРАГМАТЕК» за 2020-2024 роки (табл. 2.1).

Проведений аналіз демонструє суттєву позитивну динаміку ключових економічних показників діяльності ПП «ПРАГМАТЕК» протягом 2020–2024 років, що свідчить про інтенсивне зростання та зміцнення фінансової стійкості підприємства.

Активи підприємства на кінець року демонструють стійку тенденцію до зростання. Їхній обсяг збільшився з 29156,4 тис. грн у 2020 році до 110572 тис. грн у 2024 році, що становить приріст на 279,2%. Найбільш інтенсивне зростання зафіксовано у 2023 році порівняно з 2022 роком (приріст на 48,6%). Власний капітал на кінець року демонструє ще більш вражаючу позитивну динаміку, зростаючи з 18473,2 тис. грн у 2020 році до 74278,3 тис. грн у 2024 році, що еквівалентно збільшенню на 302,1%. Це свідчить про значне підвищення фінансової стійкості та незалежності підприємства, а також про ефективне нарощування власних джерел фінансування.

Обсяг виробництва у відпускних цінах зріс з 41251 тис. грн у 2020 році до 183779 тис. грн у 2024 році, збільшившись на 345,5%. Цей показник демонструє високу динаміку розвитку виробничої сфери. Чистий дохід від реалізації продукції також демонструє значне зростання, збільшившись з 42527 тис. грн у 2020 році до 191436 тис. грн у 2024 році (приріст на 350,2%). Співставна динаміка обсягу виробництва та доходу від реалізації підтверджує ефективність збутової політики.

Таблиця 2.1. Основні економічні показники функціонування ПП «ПРАГМАТЕК» за 2020-2024 роки

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	Відхилення показників					
						2023 рік до 2022 року		2024 рік до 2023 року		2024 рік до 2020 року	
						абсол.	%	абсол.	%	абсол.	%
Активи підприємства на кінець року, тис. грн.	29156,4	38825	52298,6	77706,3	110572	25408	48,6	32866	42,3	81416	279,2
Власний капітал на кінець року, тис. грн.	18473,2	19919,6	28398	43195,5	74278,3	14798	52,1	31083	72,0	55805	302,1
Обсяг виробництва у відпускних цінах, тис. грн.	41 251	61 663	84 647	160 039	183 779	75392	89,1	23739	14,8	142527	345,5
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	42 527	66 305	81 391	155 378	191 436	73987	90,9	36058	23,2	148909	350,2
Операційні витрати, тис. грн.	39 945	64 954	71 330	134 330	177 482	63000	88,3	43152	32,1	137537	344,3
Операційні витрати на 1 грн. реалізованої продукції, грн.	0,939	0,980	0,876	0,865	0,927	-0,012	-1,4	0,063	7,2	-0,012	-1,3
Валовий прибуток, тис. грн.	12 500	16 070	22 464	42 732	49 677	20267	90,2	6946	16,3	37178	297,4
Чистий прибуток, тис. грн.	2 486	1 656	8 499	18 801	13 954	10302	121,2	-4847	-25,8	11468	461,2
Коефіцієнт зносу основних фондів на кінець року	0,60	0,53	0,65	0,51	0,53	-0,134	-20,7	0,02	3,3	-0,07	-11,0
Фондовіддача основних фондів, грн.	4,09	4,57	5,39	6,58	7,67	1,186	22,0	1,09	16,6	3,58	87,7
Дебіторська заборгованість на кінець року, тис. грн.	3731,7	2912,1	3625,3	2152,3	15298	-1473	-40,6	13146	610,8	11566	309,9
Кредиторська заборгованість на кінець року, тис. грн.	7602,2	11965,6	16071	31474	36293,7	15403	95,8	4820	15,3	28692	377,4
Фонд оплати праці штатних працівників, тис. грн.	9364	9759	6983	9699	16398	2716	38,9	6699	69,1	7033	75,1
Середньооблікова чисельність штатних працівників, осіб	109	113	92	94	114	2	2,2	20,0	21,3	5	4,6
Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника, грн.	7159	7197	6325	8598	11987	2273	35,9	3389	39,4	4828	67,4
Виробіток продукції на 1 працівника, тис. грн.	378	546	920	1703	1612	782,5	85,0	-90,5	-5,3	1234	326,0

Примітка. Побудовано автором за даними Додатків А, Б.

Витрати на виробництво зросли на 344,3%, тоді як операційні витрати на 1 грн реалізованої продукції дещо знизилися у 2024 році порівняно з 2020 роком (з 0,939 грн до 0,927 грн), що вказує на незначне, але позитивне підвищення

Валовий прибуток зріс з 12500 тис. грн у 2020 році до 49677 тис. грн у 2024 році (приріст на 297,4%). Чистий прибуток демонструє найбільш волатильну, але в підсумку позитивну динаміку. Після значного зниження у 2021 році, він почав стрімко зростати, досягнувши 13954 тис. грн у 2024 році. Загальний приріст за період становить 461,2%. Різке зростання у 2023 році порівняно з 2022 роком (+484,7% або 25,8% від 2020) та подальше незначне зниження у 2024 році (+121,2% від 2020) потребують додаткового аналізу факторів, що впливають на фінансові результати.

Коефіцієнт зносу основних фондів знизився з 0,60 у 2020 році до 0,53 у 2024 році. Це позитивна тенденція, що може свідчити про оновлення основних фондів або їх більш інтенсивне використання. Фондовіддача основних фондів суттєво зросла з 4,09 у 2020 році до 7,67 у 2024 році (приріст на 87,7%), що підтверджує значне підвищення ефективності використання основних засобів у виробничому процесі.

Дебіторська заборгованість зросла на 309,9% (з 3731,7 тис. грн до 15298 тис. грн), а кредиторська заборгованість – на 377,4% (з 7602,2 тис. грн до 36293,7 тис. грн). Швидший темп зростання кредиторської заборгованості може свідчити про активне використання залучених джерел фінансування, проте вимагає контролю для запобігання ризикам ліквідності.

Середньооблікова чисельність штатних працівників залишилася відносно стабільною, варіюючись від 109 до 92 осіб, а у 2024 році становила 114 осіб (приріст на 4,6% до 2020 року). Фонд оплати праці зріс на 75,1%, що при незначному зростанні чисельності працівників призвело до суттєвого підвищення середньомісячної заробітної плати одного штатного працівника на 67,4% (з 7159 грн у 2020 році до 11987 грн у 2024 році). Виробіток продукції на 1 працівника зріс з 378 тис. грн до 1234 тис. грн (приріст на 326,0%). Це

підтверджує зростання продуктивності праці та підвищення ефективності використання людських ресурсів.

Аналіз демонструє, що ПП «ПРАГМАТЕК» характеризується екстенсивним та інтенсивним розвитком впродовж 2020–2024 років. Підприємство суттєво наростило майновий потенціал (зростання Активів на 279,2% та власного капіталу на 302,1%), демонструючи високі темпи зростання ділової активності (чистий дохід +350,2%). Підвищення ефективності підтверджується зростанням фондівіддачі (+87,7%) та виробітку на 1 працівника (+326,0%). Незважаючи на нестабільність чистого прибутку, загальна динаміка фінансових результатів є позитивною. Зростання рівня оплати праці та продуктивності свідчить про соціально-економічну ефективність діяльності.

Наступний етап аналізу передбачав проведення порівняння динаміки дебіторської та кредиторської заборгованостей, а також їх співвідношення за аналізований період (рис. 2.1).

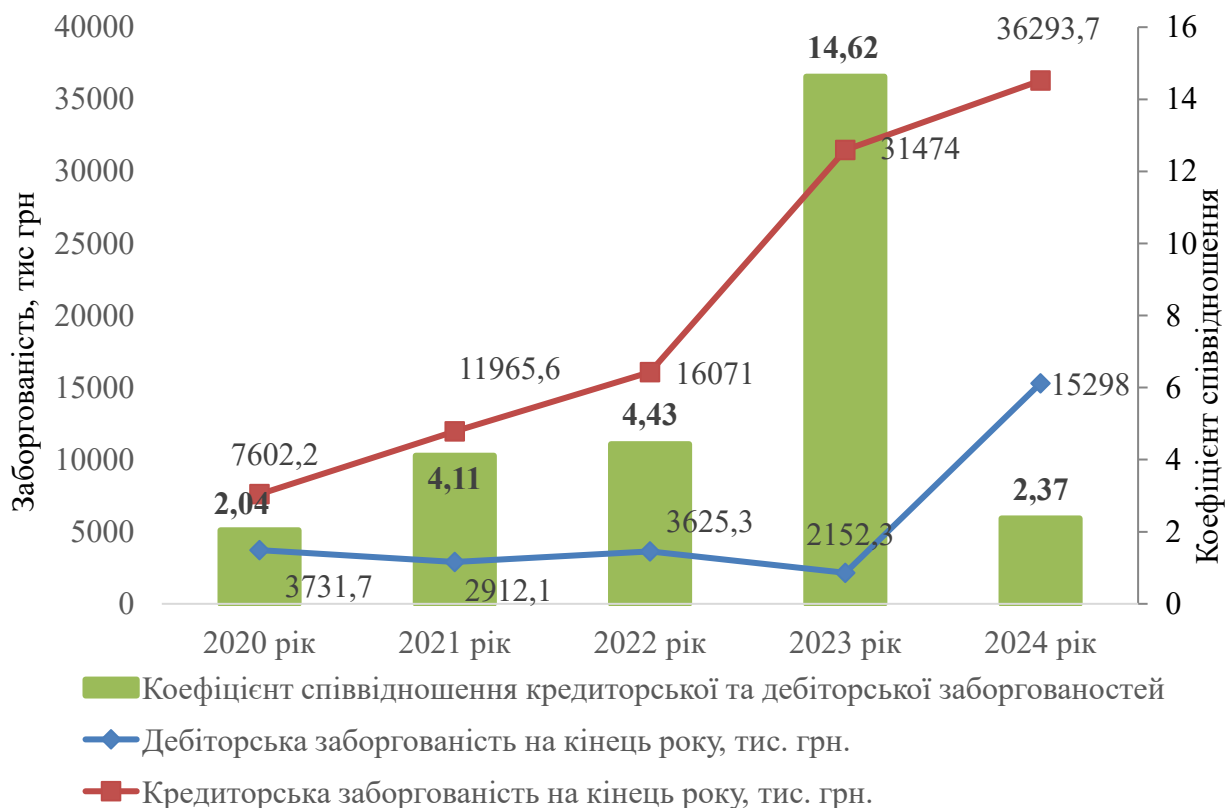

Рис. 2.1. Порівняння динаміки дебіторської і кредиторської заборгованостей підприємства за 2020-2024 рр. (побудовано автором)

Протягом аналізованого періоду обидва показники заборгованості демонструють виражену тенденцію до зростання, особливо в останні роки. Кредиторська заборгованість зросла з 7602,2 тис. грн у 2020 році до 36293,7 тис. грн у 2024 році. Найбільш значущий стрибок зафіксовано між 2022 роком (16071 тис. грн) та 2023 роком (31474 тис. грн), що свідчить про інтенсивне залучення комерційного кредиту або значне розширення обсягів закупівель. Дебіторська заборгованість на кінець року також зросла, але менш рівномірно. Від мінімального значення 2912,1 тис. грн у 2021 році, зросла до 15298 тис. грн у 2024 році. Це зростання є індикатором збільшення обсягів реалізації продукції з відстроченням платежу, проте воно значно відстає від абсолютного зростання кредиторської заборгованості.

Коефіцієнт співвідношення кредиторської і дебіторської заборгованостей є ключовим індикатором управління оборотним капіталом і показує, наскільки зовнішні комерційні зобов'язання перевищують вимоги підприємства до покупців. У 2020 році коефіцієнт становив 2,04, що означало, що кредиторська заборгованість перевищувала дебіторську у 2,04 рази. Пікове значення цього коефіцієнта було досягнуто у 2023 році, де він становив 14,62. Це вказує на те, що кредиторська заборгованість у 2023 році майже у 15 разів перевищувала дебіторську, що є ознакою надзвичайно високої залежності від комерційного кредиту та значного фінансового ризику.

Протягом 2020–2023 років коефіцієнт мав виражену тенденцію до зростання: 2,04 (2020 р.), 4,11 (2021 р.), 4,43 (2022 р.), 14,62 (2023 р.). У 2024 році відбулося різке зниження коефіцієнта до 2,37. Це зниження вказує на корекцію в управлінні розрахунками адже відбулося суттєве нарощування дебіторської заборгованості (до 15298 тис. грн), а також комбінація цих факторів.

Отже, аналіз свідчить про випереджаючу динаміку зростання кредиторської заборгованості над дебіторською протягом більшої частини досліджуваного періоду, особливо у 2023 році, коли підприємство демонструвало значну фінансову незбалансованість у комерційних розрахунках

(коефіцієнт 14,62). Різке зниження у 2024 році, коли коефіцієнт знизився до 2,37, є позитивним кроком, але співвідношення все ще вказує на те, що підприємство продовжує значною мірою використовувати комерційний кредит як джерело фінансування.

2.2. Аналіз ефективності використання трудових, матеріальних ресурсів та основних засобів підприємства

Наступний етап аналізу зосереджень на вивчення ефективності використання основних видів виробничих ресурсів, зокрема трудових ресурсів, основних фондів, матеріальних ресурсів даного підприємства.

З метою всебічної оцінки ефективності управління та використання трудових ресурсів підприємства, а також оцінки соціальної політики, необхідно здійснити компаративний аналіз динаміки ключових показників матеріального стимулювання персоналу за період 2020–2024 років. (рис. 2.2).

Загальна сума фонду оплати праці штатних працівників характеризується нерівномірною, але загалом позитивною тенденцією. У 2020–2021 рр. спостерігалось незначне зростання з 9364 тис. грн у 2020 році до 9758,9 тис. грн у 2021 році. 2022 р. Надалі фонд оплати праці істотно знизився до 6983,2 тис. грн, що є мінімальним значенням за весь період. Це зниження (на -28,6% від 2021 року) корелює зі зменшенням середньооблікової чисельності штатних працівників (з 113 до 92 осіб).

У 2023 році фонд оплати праці зріс до 9698,7 тис. грн, а у 2024 році досяг пікового значення у 16397,6 тис. грн. Загальний приріст цього показника за період 2020–2024 рр. склав 75,1%. Стрімке зростання у 2024 році (на 69,1% до 2023 року) відображає значне збільшення інвестицій підприємства у свій персонал.

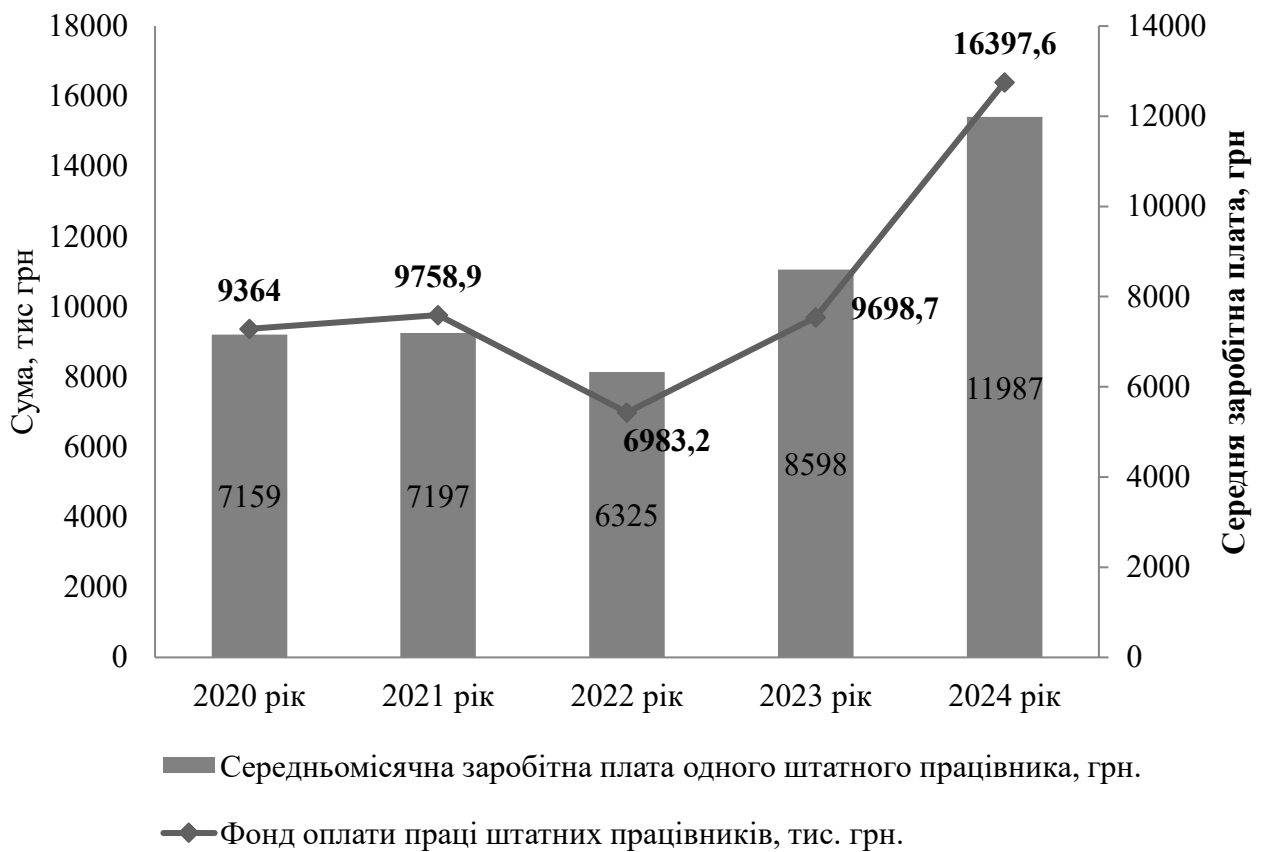

Рис. 2.2. Аналіз динаміку фонду оплати праці штатних працівників та порівняння зі зміною їх середньомісячної заробітної плати за 2020–2024 рр. (побудовано автором)

Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника (демонструє схожу, але більш виражену динаміку зростання, особливо наприкінці періоду: 2020–2022 рр. У 2020 році вона становила 7159 грн, незначно зросла до 7197 грн у 2021 році, але знизилася до 6325 грн у 2022 році. Надалі у 2023 році вона зросла до 8598 грн, а у 2024 році досягла максимального значення 11987 грн. Це підвищення на 39,4% порівняно з 2023 роком та загальний приріст на 67,4% порівняно з 2020 роком свідчить про активну політику підприємства щодо підвищення рівня матеріального стимулювання персоналу.

Проведений аналіз демонструє, що у 2022 році відбулася тимчасова регресія в оплаті праці, де зниження цих показників було прямо пов'язане зі скороченням чисельності працівників. Проте, протягом 2023–2024 років відновлення та прискорення зростання обох показників було значним.

Крім того, важливо провести порівняльний аналіз динаміки показників середньооблікової чисельності штатних працівників і середньорічного виробітку на даному підприємстві (рис. 2.3).

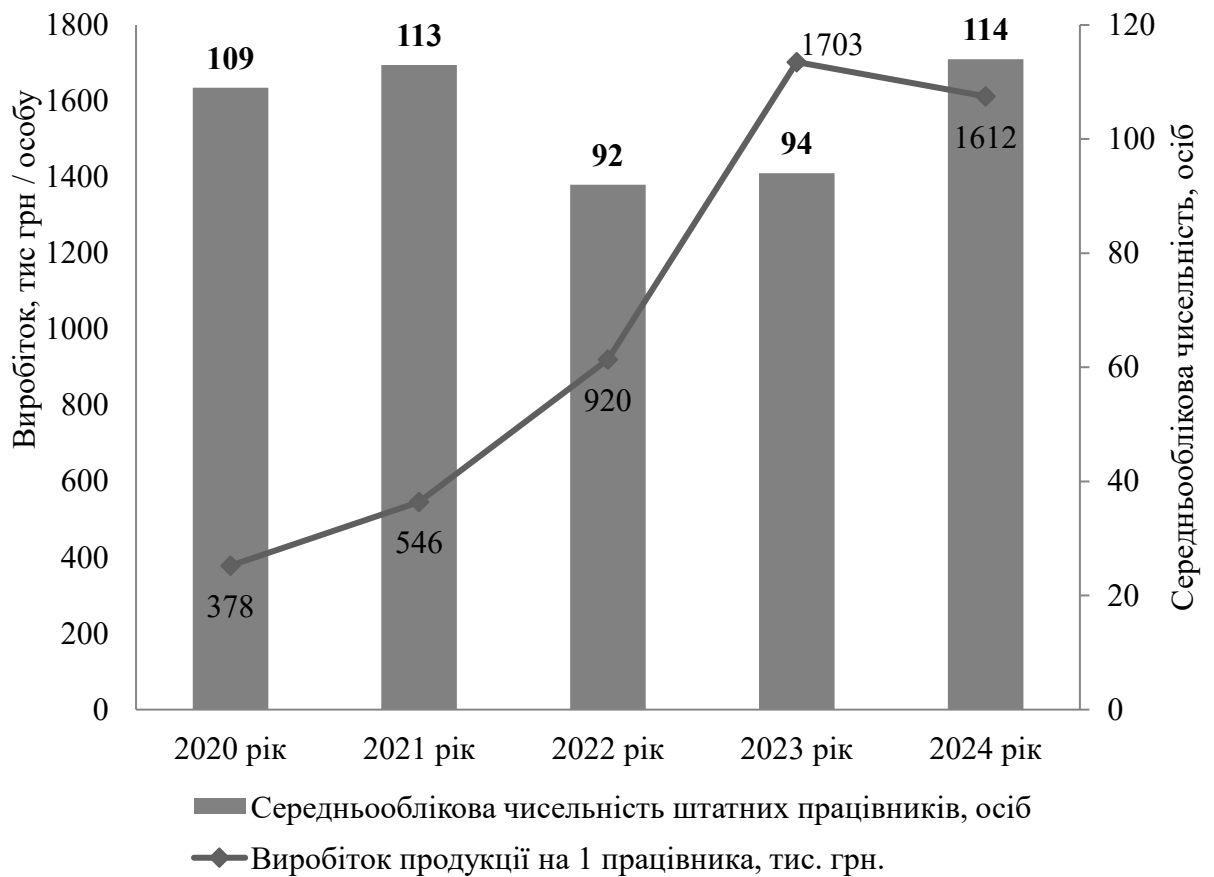

Рис. 2.3. Порівняльний аналіз динаміки показників середньооблікової чисельності штатних працівників і середньорічного виробітку підприємства за 2020-2024 рр. (побудовано автором)

Середньооблікова чисельність штатних працівників характеризується відносною стабілізацією з короткочасним зниженням у середині періоду. У 2020–2021 рр. чисельність працівників зростає з 109 осіб у 2020 році до 113 осіб у 2021 році. У 2022 році відбулося зниження чисельності до 92 осіб, що є мінімальним значенням. У 2023 році чисельність дещо відновилася до 94 осіб. На кінець періоду цей показник досягнув 114 осіб, що є максимальним показником і перевищує базовий рівень 2020 року на 4,6%.

На відміну від помірної динаміки чисельності, виробіток продукції на 1 працівника демонструє стрімкий і постійний ріст протягом усього

досліджуваного періоду. Виробіток продукції збільшився з 378 тис. грн/особу у 2020 році до 546 тис. грн/особу у 2021 році та 920 тис. грн/особу у 2022 році. Максимальне значення було досягнуто у 2023 році – 1703 тис. грн/особу. Надалі у 2024 році відбулося незначне зниження виробітку до 1612 тис. грн/особу. Кумулятивний приріст виробітку за період 2020–2024 рр. є надзвичайно високим і становить 326,0%.

Отже, порівняльний аналіз виявив значне випередження темпів зростання продуктивності праці над динамікою чисельності персоналу. Приріст чисельності склав лише 4,6%, тоді як приріст виробітку на одного працівника досяг 326,0%. Ця диспропорція є ознакою інтенсивного типу розвитку підприємства, де зростання обсягів виробництва досягається переважно за рахунок підвищення ефективності праці, а не екстенсивного збільшення штату.

Зростання виробітку, особливо у 2023 році, свідчить про ефективність інвестицій у технології, організацію праці, або підвищення кваліфікації персоналу, що дозволило компенсувати скорочення чисельності у 2022–2023 роках. Ці дані підтверджують високу ефективність використання трудового потенціалу ПП «ПРАГМАТЕК».

Наступний етап передбачає проведення аналізу показників наявності і зносу основних фондів підприємства за 2020-2024 роки (рис. 2.4).

Показник первісної вартості основних фондів демонструє стійку тенденцію до нарощування активів, що свідчить про активну інвестиційну діяльність. Первісна вартість основних фондів зросла з 10408,3 тис. грн у 2020 році до 24957,6 тис. грн у 2024 році. Найбільш значуще зростання зафіксовано у 2023 році, коли вартість досягла 23619,5 тис. грн. Загальний приріст цього показника за аналізований період становить 14549,3 тис. грн, або 139,8%. Це підтверджує стратегію оновлення та розширення виробничої бази.

Сума зносу основних фондів також зростає, відображаючи процес амортизації активів. Знос збільшився з 6207,1 тис. грн у 2020 році до 13243,8 тис. грн у 2024 році. Приріст зносу за період 2020–2024 рр. склав 7036,7 тис.

грн, або 113,4%. Темпи зростання зносу дещо відстають від темпів зростання первісної вартості фондів, що є позитивним індикатором.

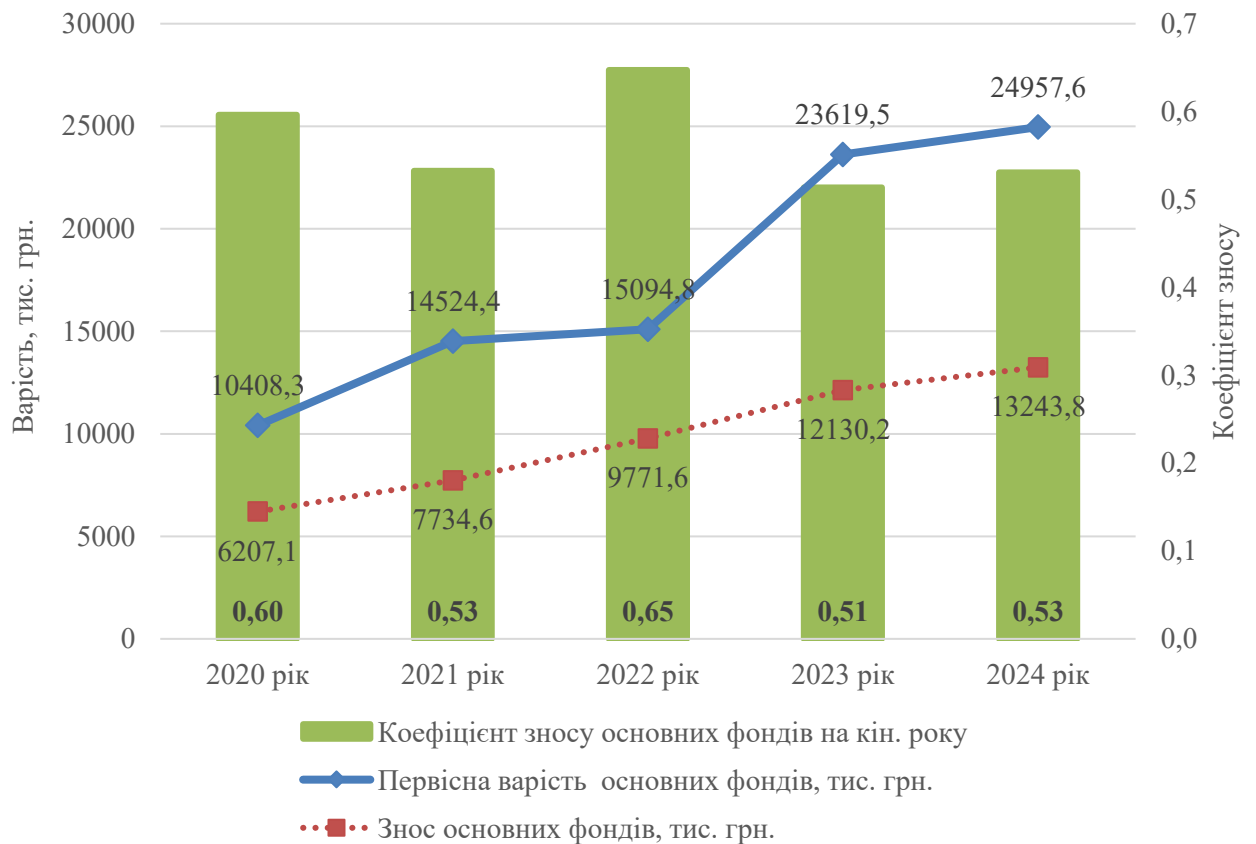

Рис. 2.4. Аналіз динаміки показників наявності і зносу основних фондів підприємства за 2020-2024 роки (побудовано автором)

Коефіцієнт зносу є ключовим показником, що відображає частку зношеної вартості у загальній первісній вартості активів. Динаміка коефіцієнта свідчить про якісні зміни у складі фондів. У 2020 році цей коефіцієнт становив 0,60, що вказувало на високий рівень зношеності. У 2021 році показник знизився до 0,53 внаслідок введення в експлуатацію нових активів. У 2022 році коефіцієнт тимчасово зріс до 0,65, що спричинене списанням старих об'єктів або уповільненням темпів оновлення. Надалі у 2023 році він різко знизився до 0,51, демонструючи найнижчий рівень зносу за аналізований період. На кінець 2024 року коефіцієнт зносу становив 0,53. Це на 0,07 або 11,0% нижче за рівень 2020 року.

Отже, аналіз свідчить про успішну реалізацію політики оновлення основних фондів ПП «ПРАГМАТЕК». Значне випереджаюче зростання первісної вартості активів (+139,8%) над сумою зносу, особливо виражене у 2023 році, призвело до зниження коефіцієнта зносу на 11,0% за період. Зниження коефіцієнта зносу до 0,53 вказує на підвищення технічного потенціалу підприємства та його здатності до модернізації.

На заключному етапі економічного аналізу передбачається комплексне дослідження ефективності використання основного капіталу, що здійснюється шляхом зіставлення динаміки фондівіддачі основних фондів та обсягу виробництва продукції підприємства за період 2020–2024 років. (рис. 2.5).

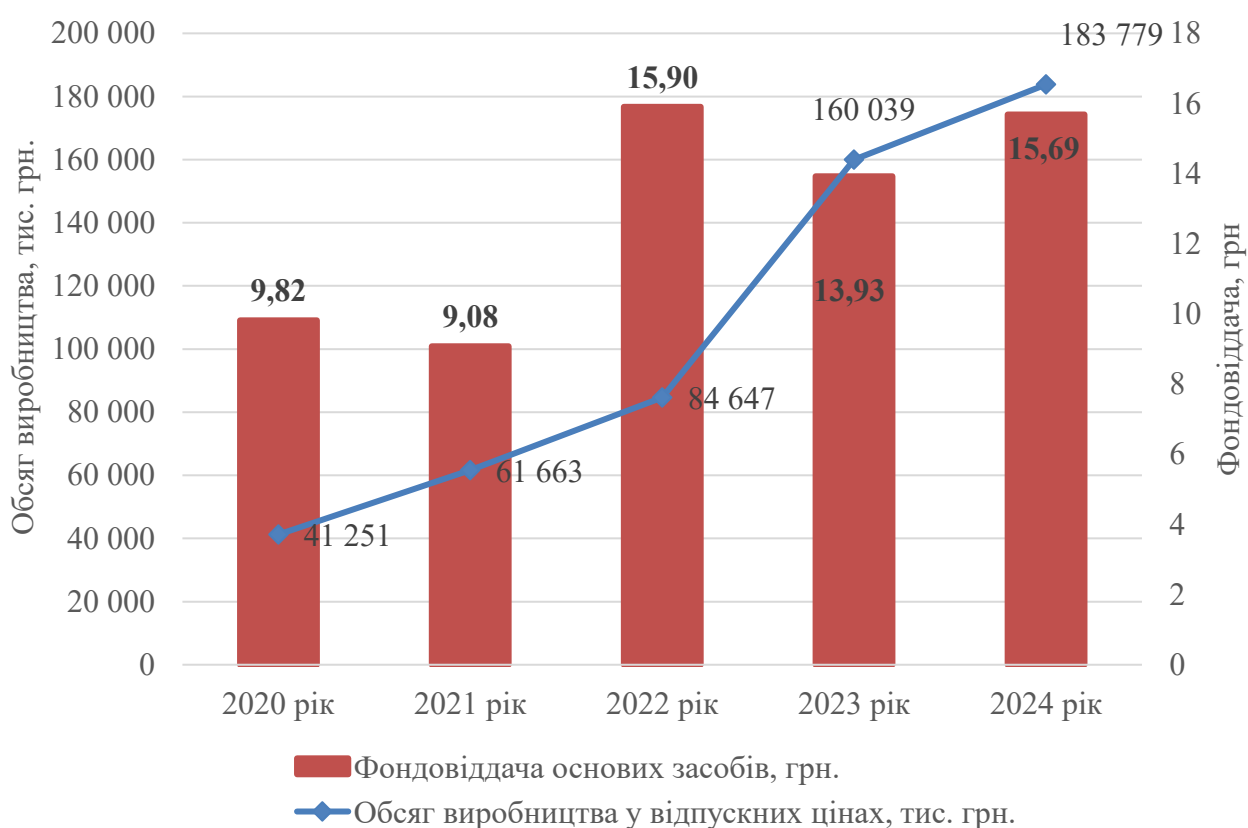

Рис. 2.5. Аналіз динаміки фондівіддачі основних фондів на фоні зміни обсягу виробництва продукції підприємства за 2020-2024 рр. (побудовано автором)

Обсяг виробництва продукції демонструє виражену позитивну тенденцію до зростання, що відображає розширення виробничої діяльності підприємства. Обсяг виробництва зріс з 41251 тис. грн у 2020 році до 61663 тис. грн у 2021

році, 84647 тис. грн у 2022 році, 160039 тис. грн у 2023 році та досяг 183779 тис. грн у 2024 році. Загальний приріст обсягу виробництва за аналізований період становить 142528 тис. грн, або 345,5%. Це свідчить про значне масштабування виробничих потужностей та обсягів реалізації.

Показник фондівдачі основних засобів відображає ефективність, з якою основні фонди генерують обсяг виробництва. Фондовіддача знизилася з 9,82 грн у 2020 році до 9,08 грн у 2021 році. Це зниження (на -7,5%) пов'язане з введенням в експлуатацію нових, ще не повністю завантажених основних фондів.

Протягом 2022–2023 років фондівдача зростає до 15,90 грн та 13,93 грн відповідно, демонструючи значне підвищення ефективності. Незважаючи на спад у 2023 році, порівняно з 2022 роком, абсолютний рівень залишався високим. У 2024 році фондівдача досягла 15,69 грн. Загальний її приріст за період 2020–2024 рр. склав 5,87 грн, або 59,8%.

Аналіз виявив позитивну залежність між зростанням обсягу виробництва та ефективністю використання основного капіталу. Високі темпи зростання обсягу виробництва (345,5%) були досягнуті на фоні значного збільшення фондівдачі (майже на 60%). Це вказує на інтенсивний шлях розвитку, де підприємство не лише нарощує виробничий потенціал (зростання первісної вартості основних фондів), але й підвищує ступінь його використання. Зростання фондівдачі свідчить про те, що інвестиції в оновлення та розширення основних фондів (підтверджене зниженням коефіцієнта зносу) є ефективними і сприяють нарощуванню виробничих обсягів.

Наступний етап дослідження передбачав порівняння суми матеріальних витрат та показника матеріаломісткості продукції даного підприємства (рис. 2.6). Абсолютний обсяг матеріальних витрат демонструє стійку тенденцію до значного зростання, що корелює з нарощуванням обсягів виробництва. Матеріальні витрати збільшилися з 28671 тис. грн у 2020 році до 42197 тис. грн у 2021 році, 54872 тис. грн у 2022 році та 101691 тис. грн у 2023 році і досягли максимального значення у 125287 тис. грн у 2024 році.

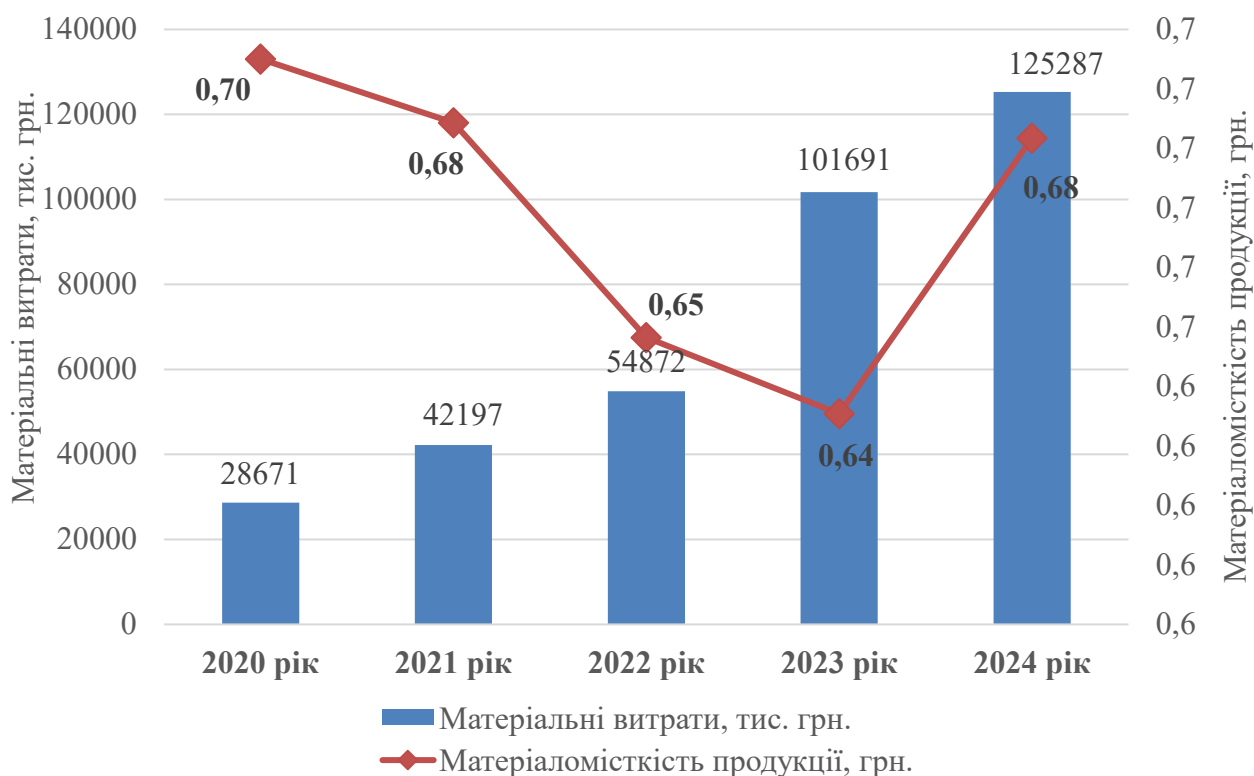

Рис. 2.6. Аналіз динаміки матеріальних витрат і матеріаломісткості продукції підприємства за 2020-2024 роки (побудовано автором)

За досліджуваний період матеріальні витрати зросли на 96616 тис. грн, що становить 337,0%. Цей високий темп зростання відображає значне збільшення масштабів виробничої діяльності.

Матеріаломісткість продукції є ключовим індикатором ефективності використання матеріалів, що показує, скільки матеріальних витрат припадає на одиницю виробленої продукції. У 2020 році матеріаломісткість становила 0,70 грн. Це означає, що 70 копійок витрачалося на матеріали для виробництва однієї гривні продукції. Протягом 2021–2023 років показник демонстрував позитивну динаміку зниження: 0,68\$ грн (2021 р.), 0,65 грн (2022 р.) та 0,64 грн (2023 р.). Це зниження свідчить про підвищення ефективності використання матеріалів та про зміну структури виробництва на користь менш матеріаломісткої продукції.

У 2024 році матеріаломісткість зросла до 0,68 грн. Це зростання є негативною тенденцією, оскільки вказує на те, що на кінець періоду питома

вага матеріальних витрат у вартості продукції зростає, що може бути спричинене зростанням цін на сировину або зниженням норм її використання.

Незважаючи на зростання у 2024 році, загальне зниження матеріаломісткості за період 2020–2024 рр. склало 0,02 грн, або -2,9%.

Аналіз показує, що ПП «ПРАГМАТЕК» досягло значного зростання матеріальних витрат (+337,0%) внаслідок розширення обсягів виробництва, що корелює із загальною позитивною динамікою ділової активності. Динаміка матеріаломісткості в цілому свідчить про підвищення ефективності використання ресурсів у 2021–2023 роках. Однак, зростання матеріаломісткості у 2024 році до рівня 2021 року вимагає подальшого контролю та впровадження заходів, спрямованих на відновлення тенденції до зниження цього показника.

2.3. Оцінка ефективності використання елементів виробничих ресурсів на підприємстві

На подальшому етапі дослідження передбачається проведення узагальнюючого аналізу ефективності використання ключових виробничих ресурсів підприємства.

Першочерговим завданням є вивчення зміни показників рентабельності персоналу підприємства у контексті динаміки чистого прибутку (збитку) за період 2020–2024 років, що дозволить кількісно оцінити фінансову віддачу від використання трудового потенціалу. (рис. 2.7).

Чистий прибуток (збиток) підприємства демонструє значну змінність, але загальну позитивну тенденцію до зростання фінансового результату. У 2020 році чистий прибуток становив 2486 тис. грн, але у 2021 році відбулося його значне зниження до 1656 тис. грн. Протягом 2022–2023 років прибуток стрімко зріс до 8499 тис. грн у 2022 році та досяг пікового значення у 18801 тис. грн у 2023 році.

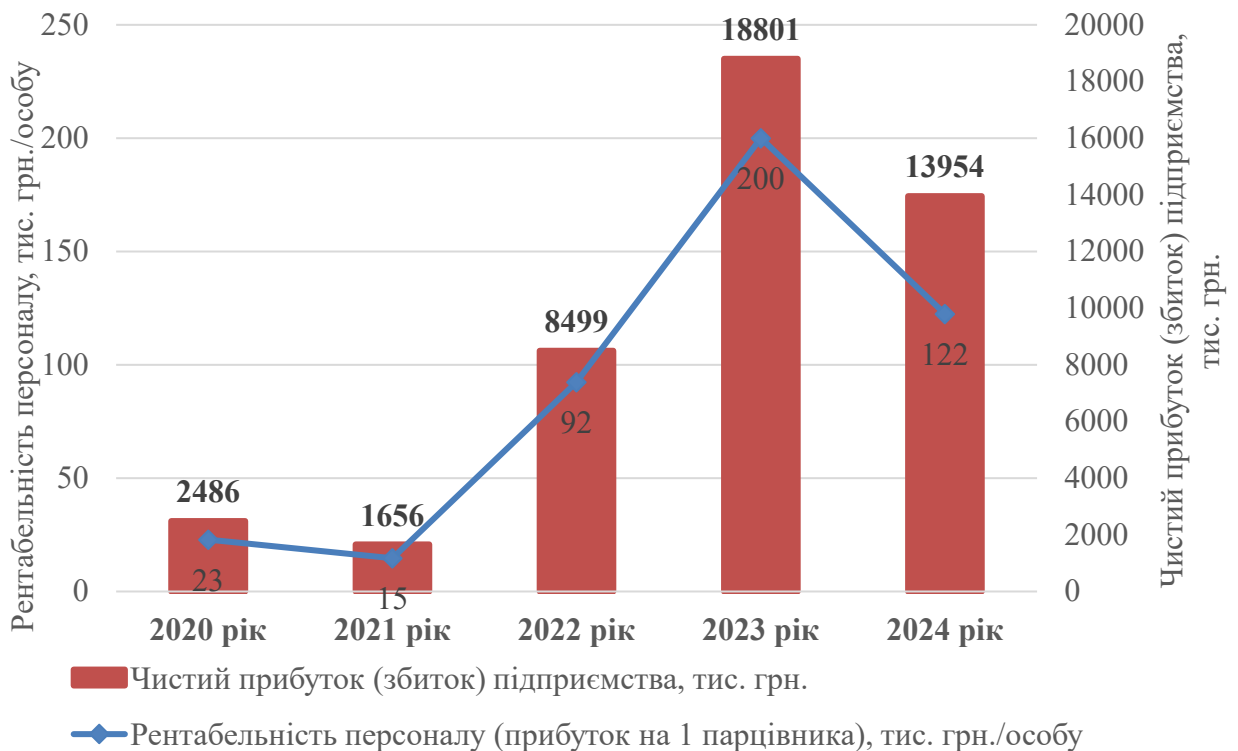

Рис. 2.7. Аналіз динаміки рентабельності персоналу підприємства та чистого прибутку (збитку) за період 2020-2024 роки (побудовано автором)

Це свідчить про високу ефективність операційної діяльності та успішне масштабування виробництва. У 2024 році чистий прибуток дещо знизився, але залишився на високому рівні – 13954 тис. грн. Загальний приріст чистого прибутку за аналізований період становить 461,2%.

Рентабельність персоналу є показником, що відображає ефективність використання праці як чинника генерації прибутку. Рентабельність персоналу має динаміку, аналогічну динаміці чистого прибутку. Вона знизилася з 23 тис. грн/особу у 2020 році до 15 тис. грн/особу у 2021 році. Надалі відбувся різкий стрибок, досягнувши 92 тис. грн/особу у 2022 році та рекордних 200 тис. грн/особу у 2023 році. У 2024 році показник знизився до 122 тис. грн/особу.

Аналіз показує високу позитивну залежність між чистим прибутком та рентабельністю персоналу. Різкий сплеск обох показників у 2023 році підкреслює пікову ефективність використання трудових ресурсів: зростання чистого прибутку було досягнуто переважно за рахунок інтенсифікації та підвищення ефективності праці (що корелює зі значним зростанням виробітку

на 1 працівника), а не екстенсивного збільшення чисельності персоналу. Хоча у 2024 році спостерігалось зниження як чистого прибутку, так і рентабельності персоналу порівняно з піком 2023 року, їхні кінцеві значення залишаються значно вищими за базові рівні 2020–2022 років, підтверджуючи фундаментальне зростання фінансової ефективності підприємства.

На наступному етапі аналізу вивчено динаміку зміни фондорентабельності сумісно зі зміною залишкової вартості основних фондів підприємства за період 2020-2024 років (рис. 2.8).

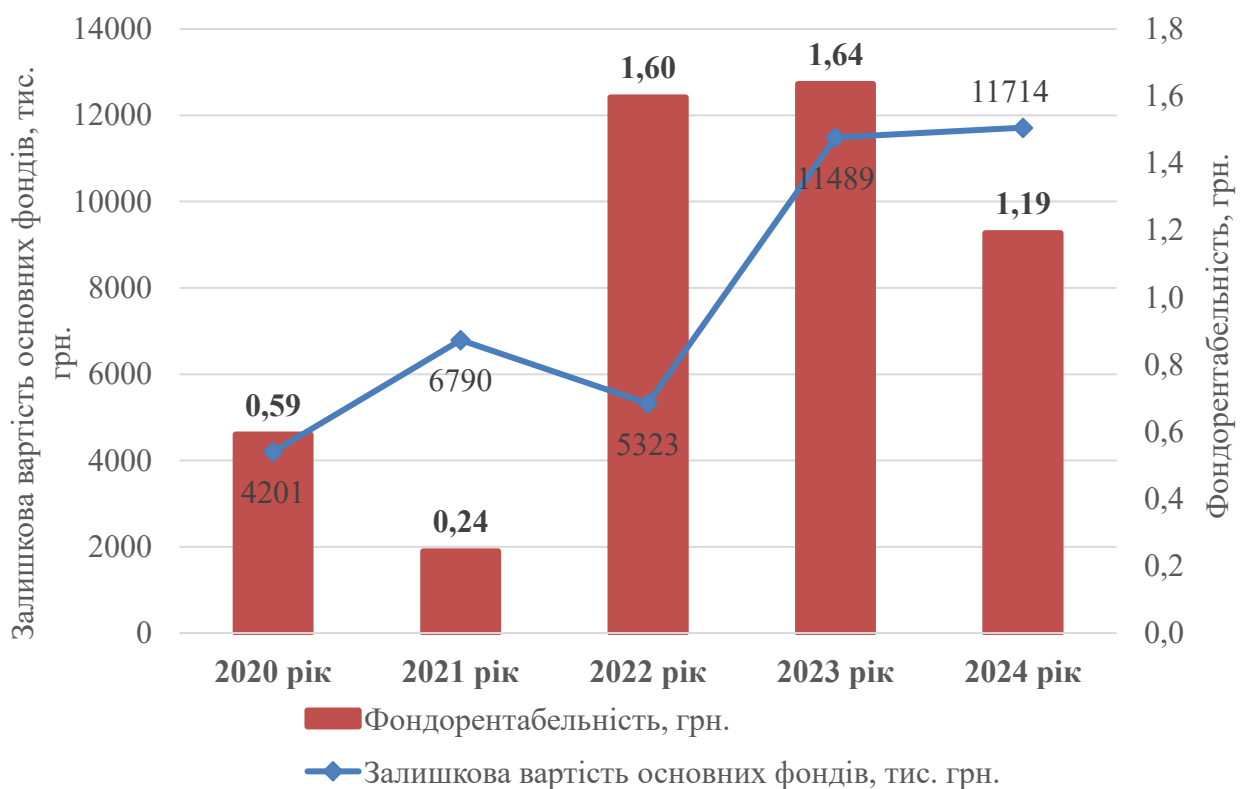

Рис. 2.8. Аналіз динаміки фондорентабельності та залишкової вартості основних фондів підприємства за період 2020-2024 роки (побудовано автором)

Залишкова вартість основних фондів відображає фактичну вартість активів, що використовується у виробництві, після врахування зносу. У 2020 році вона становила 4201 тис. грн. Спостерігалось зростання до 6790 тис. грн у 2021 році, що вказує на суттєве оновлення фондів. У 2022 році вона різко знизилася до 5323 тис. грн. Це падіння є наслідком списання старих активів або низьких темпів їхнього оновлення порівняно з рівнем амортизації. У 2023 році

вона досягла максимального значення 11489 тис. грн. Цей стрибок підтверджує значні інвестиції в основний капітал, що узгоджується із загальною стратегією розширення виробництва. У 2024 році вона незначно знизилася до 11714 тис.грн.

Фондорентабельність є показником, що демонструє величину чистого прибутку, згенерованого на кожен гривню залишкової вартості основних фондів. Динаміка фондорентабельності тісно пов'язана з динамікою чистого прибутку. У 2020 році вона становила 0,59 грн, а у 2021 році різко знизилася до 0,24 грн. Це падіння відображає значне зниження чистого прибутку при одночасному зростанні залишкової вартості фондів. Протягом 2022–2023 років фондорентабельність демонструє значне підвищення, досягаючи 1,60 грн та 1,64 грн відповідно. Ці пікові значення свідчать про надзвичайно високу фінансову віддачу від використання основного капіталу в цей період. У 2024 році показник фондорентабельності знизився до 1,19 грн. Це зниження пов'язується зі зниженням чистого прибутку при високому рівні залишкової вартості основних фондів.

Аналіз виявив високі коливання як залишкової вартості основних фондів, так і їхньої рентабельності. Стрімке зростання фондів у 2023 році підтверджує інтенсивну інвестиційну діяльність, тоді як пікові значення фондорентабельності у 2022–2023 роках свідчать про найвищий рівень фінансової ефективності використання основного капіталу. Зниження її у 2024 році вимагає уваги до чинників, що вплинули на зниження чистого прибутку, оскільки приріст вартості фондів не був повністю компенсований фінансовими результатами.

Доцільно також провести аналіз зміни активів та власного капіталу підприємства, які відображають вартість усіх та власних ресурсів для забезпечення господарської діяльності (рис. 2.9). Активи підприємства відображають загальний обсяг виробничих ресурсів, що перебувають у розпорядженні підприємства. Спостерігається стійка тенденція до їхнього значного нарощування.

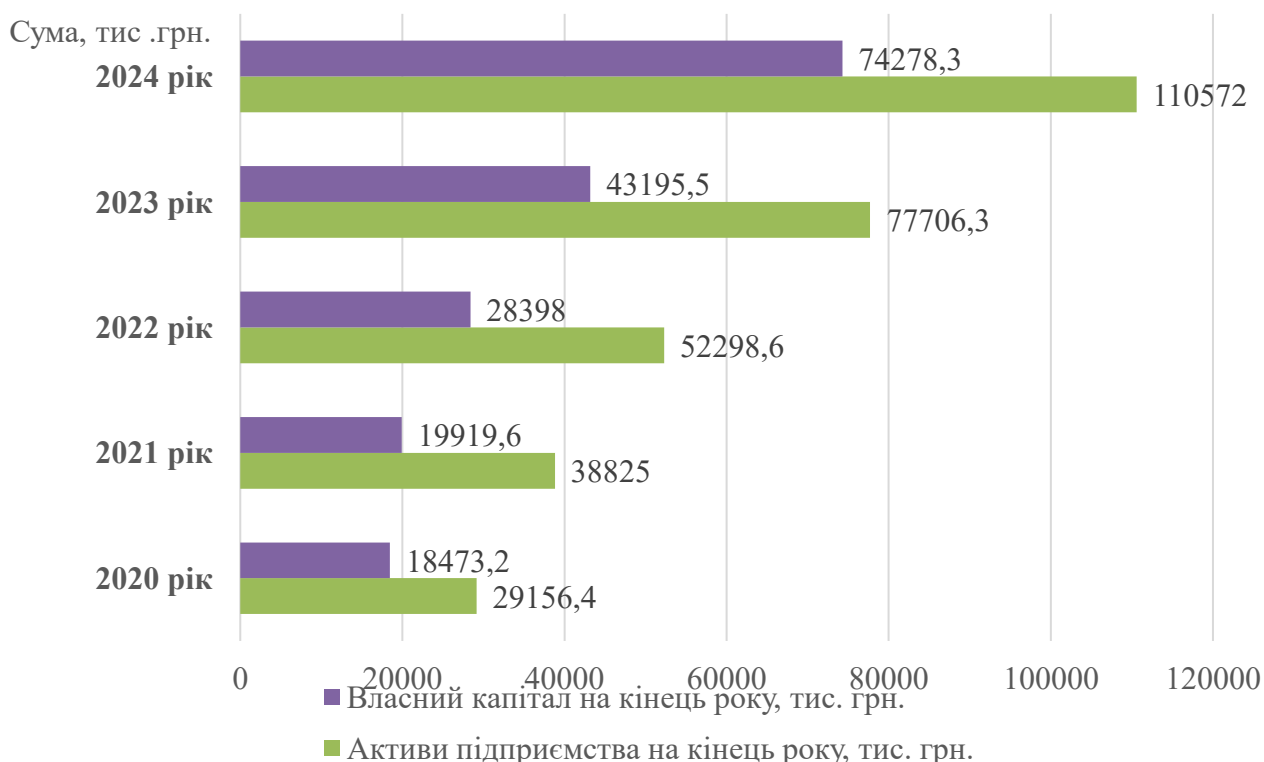

Рис. 2.9. Аналіз динаміки сум виробничих ресурсів підприємства, які розміщено в активах та суми власного капіталу підприємства за 2020-2024 роки (побудовано автором)

Обсяг активів зріс із 29156,4 тис. грн у 2020 році до 38825 тис. грн у 2021 році та 52298,6 тис. грн у 2022 році. Найбільш інтенсивне зростання зафіксовано у 2023 році, коли активи досягли 77706,3 тис. грн, і продовжилося у 2024 році, сягнувши максимального значення 110572 тис. грн.

Загальний приріст активів за аналізований період становить 81416 тис. грн, або 279,2% від базового 2020 року. Це свідчить про значне розширення економічної діяльності та майнового потенціалу. Власний капітал відображає частку ресурсів, що фінансується власниками, і є ключовим індикатором фінансової незалежності. Динаміка власного капіталу є позитивною та випереджаючою. Обсяг власного капіталу збільшився з 18473,2 тис. грн у 2020 році до 19919,6 тис. грн у 2021 році та 28398 тис. грн у 2022 році. У 2023 році власний капітал досяг 43195,5 тис. грн, а у 2024 році – 74278,3 тис. грн. Загальний приріст власного капіталу за період склав 55805 тис. грн, або 302,1%.

Аналіз демонструє, що зростання власного капіталу (302,1%) випереджає зростання загальних активів (279,2%). Це є позитивною тенденцією, оскільки свідчить про підвищення рівня фінансової стійкості та незалежності ПП «ПРАГМАТЕК». Підприємство не лише розширює свою ресурсну базу, але й фінансує це розширення переважно за рахунок власних джерел, що мінімізує зовнішні фінансові ризики.

Надалі проведено аналіз динаміки валового та чистого прибутку ПП «ПРАГМАТЕК» за 2020-2024 роки (рис. 2.10).

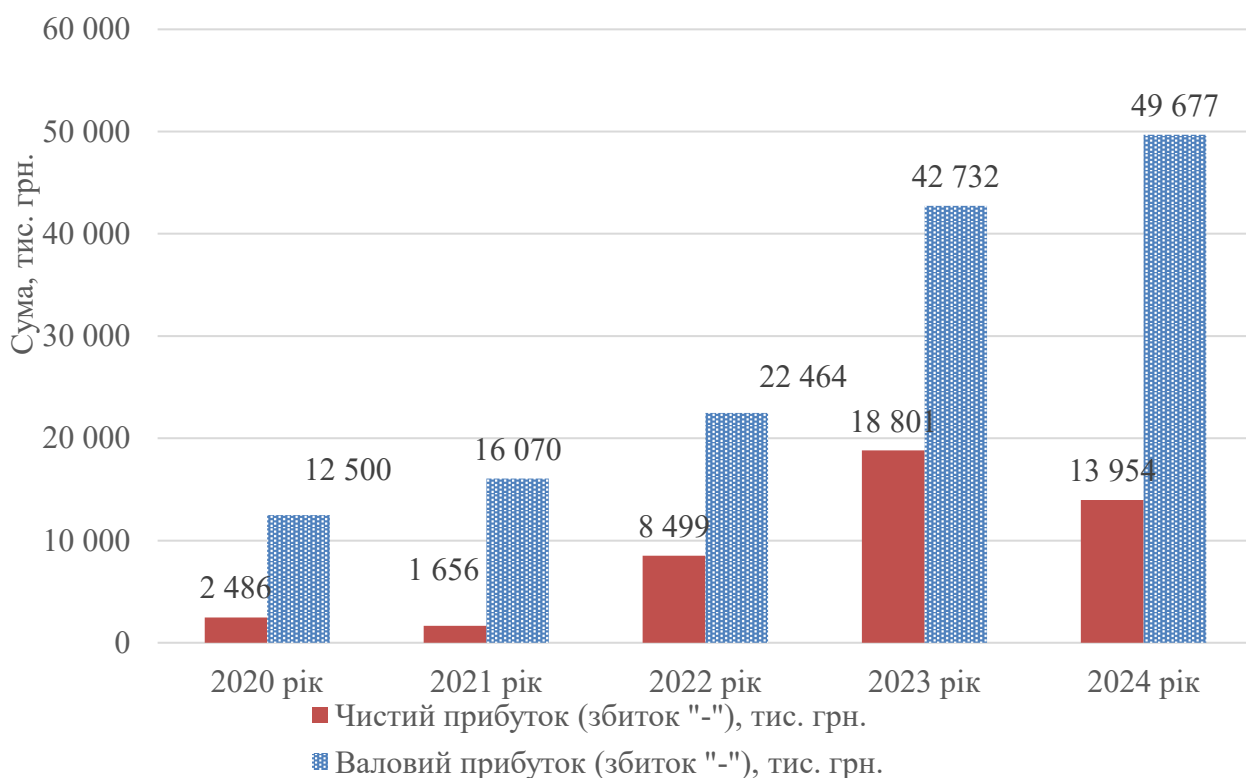

Рис. 2.10. Аналіз динаміки валового та чистого прибутку ПП «ПРАГМАТЕК» за 2020-2024 роки (побудовано автором)

Аналіз демонструє високу позитивний взаємозв'язок та випереджаючу динаміку чистого прибутку (приріст 461,2%) порівняно з валовим прибутком (приріст 297,4%). Це свідчить про підвищення загальної фінансової ефективності підприємства. Зростання чистого прибутку швидшими темпами, ніж валового, вказує на успішну оптимізацію адміністративних, збутових та

фінансових витрат. Пік чистого прибутку у 2023 році підтверджує найкращий фінансовий результат діяльності підприємства за весь аналізований період.

На завершальному етапі вивчено динаміку показників рентабельності ПП «ПРАГМАТЕК» за 2020-2024 роки (рис. 2.11).

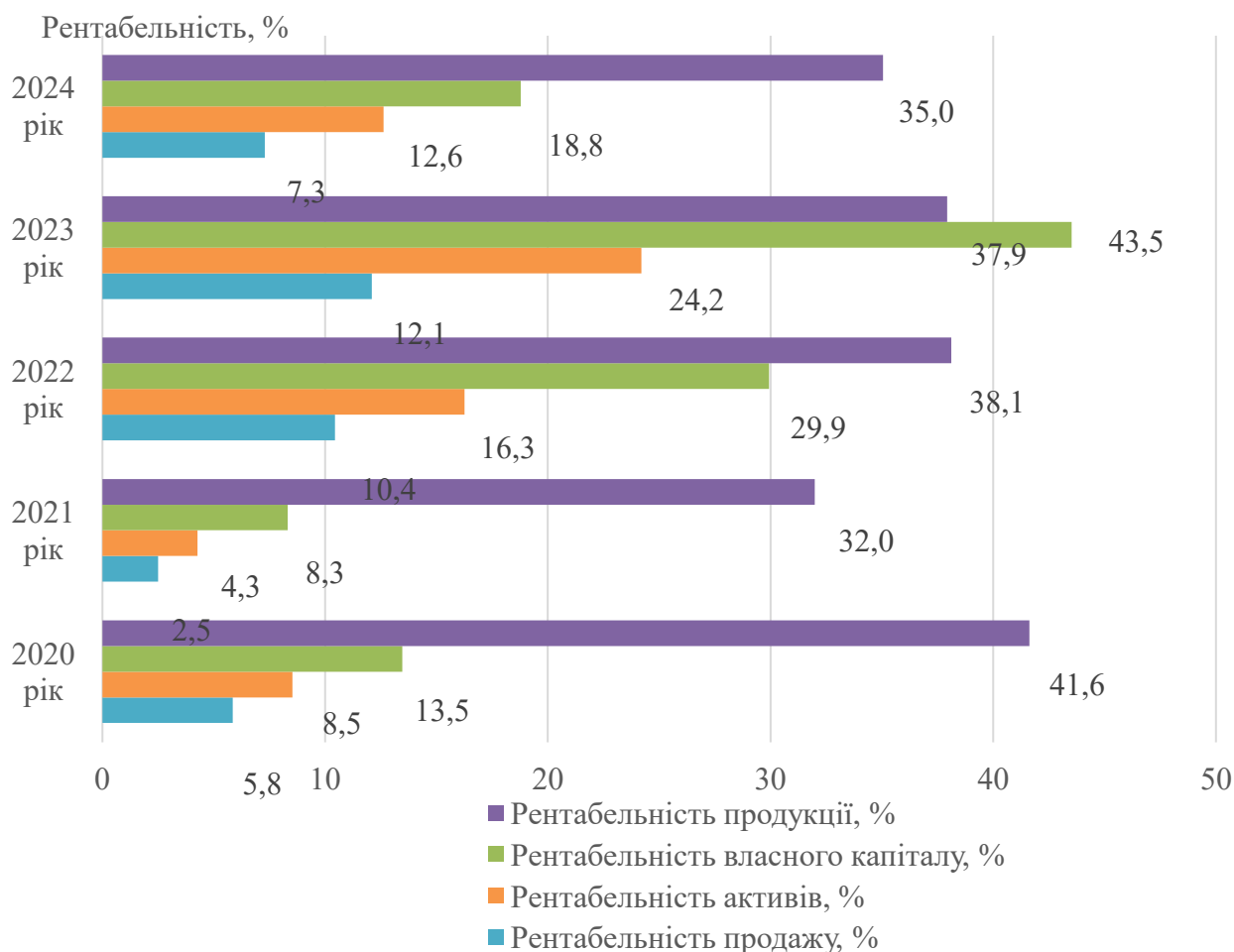

Рис. 2.11. Аналіз динаміки показників рентабельності ПП «ПРАГМАТЕК» за 2020-2024 рр. (побудовано автором)

Аналіз демонструє, що 2023 рік був періодом пікової фінансової ефективності ПП «ПРАГМАТЕК», що підтверджується максимальними значеннями рентабельності продукції (43,5%), власного капіталу (37,9%) та активів (24,2%). Стрімке зростання всіх показників рентабельності між 2021 та 2023 роками свідчить про успішну стратегію інтенсифікації виробництва та оптимізації витрат. Хоча у 2024 році відбулося певне зниження всіх показників, їхні рівні залишаються вищими за початковий період 2020–2021 років, що підтверджує загальне зміцнення фінансового стану підприємства.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

3.1. Загальні напрями підвищення ефективності використання виробничих ресурсів

Ефективне використання виробничих ресурсів є ключовою передумовою забезпечення стабільного розвитку підприємства та підвищення його конкурентоспроможності в умовах ринкової економіки. У сучасному середовищі, що характеризується високою динамічністю, технологічними змінами та зростанням конкуренції, раціональне управління матеріальними, трудовими, фінансовими, інформаційними й інвестиційними ресурсами стає одним із найважливіших завдань керівництва підприємств. Від того, наскільки ефективно підприємство організовує використання своїх ресурсів, залежить рівень продуктивності праці, собівартість продукції, якість товарів і послуг та фінансові результати діяльності

Проблема підвищення ефективності використання ресурсів є комплексною, оскільки охоплює всі етапи виробничого процесу – від постачання й зберігання матеріалів до організації праці, експлуатації обладнання, управління фінансовими потоками та впровадження інновацій. Сучасні підприємства зіштовхуються з низкою викликів: зношеністю основних фондів, нераціональним використанням матеріалів, нестачею кваліфікованих кадрів, обмеженим фінансуванням, потребою в цифровізації та підвищенні екологічної відповідальності. Тому пошук шляхів оптимізації використання виробничих ресурсів стає необхідністю для забезпечення стійкої діяльності.

У таких умовах особливої актуальності набуває впровадження сучасних методів та практик (рис. 3.1), спрямованих на раціональне використання ресурсів, зменшення втрат, підвищення продуктивності та якості продукції. Науково обґрунтовані шляхи підвищення ефективності дають можливість

підприємству забезпечити економію витрат, підвищити гнучкість виробничих процесів і зміцнити ринкові позиції. Саме тому дослідження ефективних напрямів оптимізації ресурсів є важливим науковим і практичним завданням для сучасних підприємств.

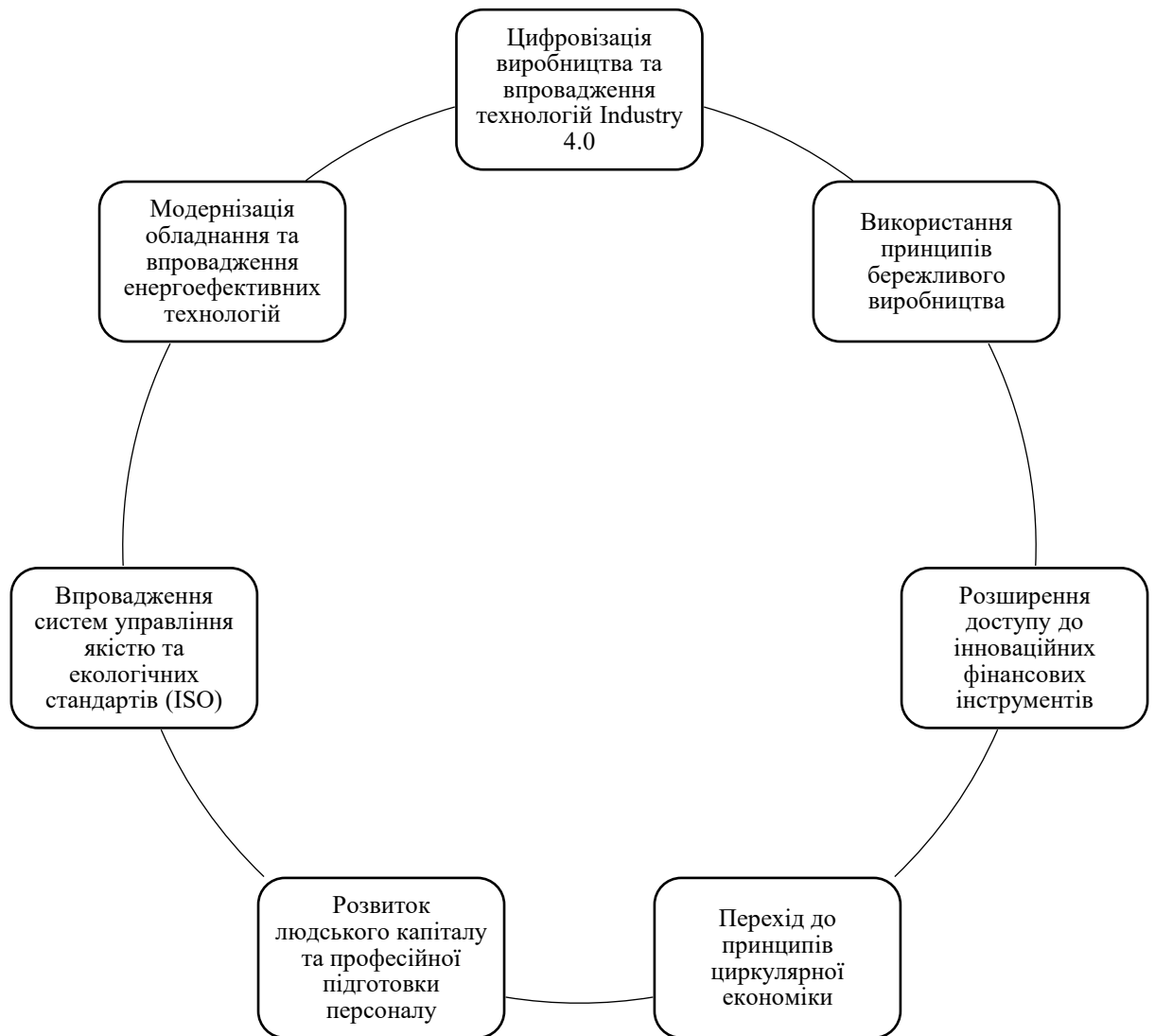

Рис. 3.1. Напрями підвищення ефективності використання виробничих ресурсів на підприємствах (побудовано аудитором за джерелом [10])

Цифровізація виробництва та інтеграція технологій Industry 4.0 є ключовими чинниками формування сучасної моделі розвитку підприємств, що ґрунтується на інноваціях, високій гнучкості та ресурсоефективності. Industry 4.0 передбачає глибоку трансформацію виробничих процесів за рахунок

впровадження кіберфізичних систем, Інтернету речей, хмарних технологій, штучного інтелекту та аналітики великих даних. У поєднанні ці технології створюють якісно нове виробниче середовище, у якому фізичні об'єкти здатні взаємодіяти між собою та з цифровими платформами в реальному часі.

«Цифровізація сприяє побудові «смарт-фабрик», функціонування яких ґрунтується на використанні сенсорних систем, автоматизованих засобів збору інформації та алгоритмів прогнозувальної аналітики» [7]. Завдяки цьому підприємство отримує можливість оперативно відстежувати стан матеріальних ресурсів, обладнання, енергоспоживання, трудових процесів та логістичних операцій. Такі зміни дозволяють підвищити прозорість виробничої діяльності, забезпечити обґрунтованість управлінських рішень та мінімізувати людський фактор.

Важливою складовою Industry 4.0 є впровадження кіберфізичних систем (CPS), які поєднують фізичні виробничі елементи з цифровими моделями та алгоритмами керування. Це забезпечує можливість створення цифрових двійників – віртуальних копій виробничих ліній, продукції або обладнання. Їх використання дозволяє моделювати сценарії експлуатації, прогнозувати знос, оптимізувати технологічні параметри та підвищувати довговічність основних фондів без необхідності фізичного втручання у процеси.

Бережливе виробництво є концепцією організації виробничих процесів, спрямованою на усунення всіх видів втрат, підвищення продуктивності праці та оптимізацію використання ресурсів. Сутність цієї системи полягає у створенні максимальної цінності для споживача при мінімальних витратах ресурсів, що робить її одним із найефективніших інструментів модернізації підприємства.

Основою бережливого виробництва є ідентифікація й усунення втрат, які не створюють цінності. До них належать надвиробництво, надлишкові запаси, простої обладнання, дефекти продукції, зайві переміщення та операції, а також неефективне використання потенціалу працівників. Завдяки систематичному аналізу та усуненню таких втрат підприємство здатне підвищити ефективність виробничих процесів без значних капіталовкладень.

«Одним із ключових інструментів є система 5S, яка передбачає стандартизацію та організацію робочого місця через сортування, впорядкування, очищення, стандартизацію та підтримання дисципліни. Впровадження 5S підвищує рівень безпеки, зменшує час пошуку інструментів і матеріалів, а також сприяє формуванню культури відповідального ставлення до ресурсів» [23].

«Суттєве значення має також інструмент Kaizen, що передбачає безперервні малокрокові покращення, які здійснюються самими працівниками. Європейська практика показує, що залучення персоналу до процесів удосконалення не лише підвищує мотивацію, а й створює умови для виявлення прихованих резервів, які керівництво може не помічати. Kaizen сприяє формуванню інноваційної культури та розвитку командної роботи» [9].

Модернізація обладнання та впровадження енергоефективних технологій є стратегічними напрямками підвищення ефективності використання виробничих ресурсів, оскільки вони безпосередньо впливають на продуктивність праці, собівартість продукції, якість виробничих процесів та екологічну стійкість підприємства. Розвиток промисловості в умовах глобальної конкуренції та зростання вартості енергоресурсів зумовлює необхідність переходу від застарілих технологій до сучасних високопродуктивних виробничих систем, здатних забезпечити раціональне споживання матеріальних, енергетичних та трудових ресурсів.

Варто відмітити, що модернізація обладнання передбачає заміну фізично та морально застарілих технологічних засобів на сучасні високотехнологічні аналоги, що характеризуються підвищеною надійністю, автоматизованим керуванням, зменшеним рівнем енергоспоживання та можливістю гнучкого налаштування відповідно до виробничих потреб. Така модернізація дозволяє скоротити простої, зменшити ймовірність виникнення аварій та забезпечити стабільність технологічних процесів.

Суттєвого значення набуває також впровадження енергоефективних технологій, спрямованих на зниження рівня енергоспоживання та оптимізацію

використання теплових, електричних і паливних ресурсів. До них належать частотні перетворювачі, системи рекуперації тепла, енергоощадне освітлення, високоефективні двигуни та компресорні установки, ізоляційні матеріали нового покоління. Використання таких технологій дозволяє підприємству досягти не лише економії витрат, а й відповідності екологічним нормам, які в сучасних умовах стають дедалі жорсткішими.

Особливе місце займають технології енергетичного менеджменту, які ґрунтуються на систематичному контролі, аналізі та оптимізації енергоспоживання. «Впровадження стандарту ISO 50001 забезпечує створення структурованої системи управління енергією, що дає змогу ідентифікувати нераціональні ділянки, розробляти плани зменшення енергетичних витрат та здійснювати моніторинг досягнутих результатів. Європейська практика підтверджує, що стандартизовані підходи до енергоменеджменту забезпечують сталий та довгостроковий ефект» [26].

Важливим аспектом модернізації є використання систем прогнозного технічного обслуговування, які базуються на аналізі даних сенсорів, що відстежують вібрації, температуру, навантаження і стан вузлів обладнання. Такі системи дозволяють передбачати можливі несправності та проводити технічне обслуговування саме тоді, коли це необхідно, що значно подовжує термін служби техніки та зменшує витрати на ремонт.

Ще одним перспективним напрямом є інтеграція відновлюваних джерел енергії у виробничі процеси, зокрема застосування сонячних панелей, теплових насосів чи систем утилізації промислового тепла. Це сприяє підвищенню енергетичної незалежності, зменшенню впливу коливань цін на традиційні енергоресурси та формуванню «зеленої» конкурентної переваги підприємства.

Розвиток людського капіталу та підвищення професійної підготовки працівників є ключовими детермінантами ефективності діяльності сучасних підприємств. У контексті інтенсивних технологічних змін, цифровізації виробництва та зростання конкуренції на світових ринках саме компетентність, інноваційність і здатність персоналу до адаптації стають критичними

факторами забезпечення сталого економічного розвитку організацій. Людський капітал розглядається як сукупність знань, умінь, навичок, досвіду, творчого потенціалу та соціальної активності працівників, що здатні генерувати додану вартість і сприяти підвищенню продуктивності праці.

Розвиток людського капіталу передбачає систематичне інвестування у професійне навчання, перепідготовку та підвищення кваліфікації, що дає змогу підприємству відповідати вимогам сучасних технологічних та організаційних тенденцій. В умовах впровадження технологій Industry 4.0 та автоматизації виробництва суттєвого значення набувають компетентності в галузі цифрових технологій, аналітичного мислення, робототехніки, управління інформаційними потоками та роботи з великими даними. Відтак підприємства переходять від традиційних підходів до навчання до побудови комплексних систем розвитку персоналу, що включають симуляційні програми, віртуальні тренажери, корпоративні освітні платформи.

Професійна підготовка персоналу спрямована не лише на формування технічних навичок, необхідних для виконання трудових функцій, але й на розвиток так званих «soft skills»: комунікаційних здібностей, лідерського потенціалу, навичок командної взаємодії, управління конфліктами та швидкої адаптації до змін. Саме поєднання технічної та соціальної компетентності формує конкурентоспроможного працівника, здатного ефективно діяти в умовах невизначеності та високої динамічності ринкового середовища.

Значущим елементом розвитку людського капіталу є система управління знаннями, яка забезпечує накопичення, збереження та передачу організаційного досвіду. Така система передбачає створення баз знань, механізмів наставництва, корпоративних тренінгових центрів, платформ обміну інформацією та внутрішніх комунікацій.

Важливою складовою є оцінювання персоналу, яке базується на компетентнісному підході та дозволяє визначити рівень розвитку працівників, їхні сильні сторони, потреби у додатковому навчанні та перспективи кар'єрного зростання. Методи оцінювання включають атестацію, тестування, оцінювання

360°, професійні кейси та аналіз результативності. На основі цих даних формуються індивідуальні траєкторії розвитку, що підвищує мотивацію працівників та сприяє їх професійному самовдосконаленню.

Не менш важливим аспектом є створення сприятливого соціально-психологічного клімату, який стимулює професійний розвиток, знижує рівень плинності кадрів та підвищує загальну продуктивність праці. До таких заходів належать розвиток корпоративної культури, забезпечення відкритої комунікації між керівництвом і працівниками, формування системи нематеріальної мотивації, що базується на визнанні досягнень, залученні до прийняття рішень та створенні умов для творчої активності.

«Упровадження систем управління якістю та екологічних стандартів є важливим інструментом підвищення ефективності діяльності підприємства. Системи якості, зокрема ISO 9001, забезпечують стандартизацію виробничих процесів, зменшення кількості браку, підвищення надійності продукції та орієнтацію на потреби споживача. Завдяки цьому підприємство досягає стабільності, економії витрат і зростання конкурентоспроможності» [31].

Екологічні стандарти, такі як ISO 14001, спрямовані на зменшення впливу виробництва на довкілля, раціональне використання природних ресурсів, скорочення відходів і запобігання забрудненню. Їх упровадження сприяє екологічній відповідальності та відповідає сучасним європейським вимогам сталого розвитку.

Поєднання систем якості та екологічного менеджменту формує інтегровану систему управління, яка підвищує ефективність використання ресурсів, покращує показники продуктивності та зміцнює репутацію підприємства на ринку. Це забезпечує не лише економічні, але й соціальні та екологічні переваги.

Перехід до принципів циркулярної економіки передбачає трансформацію традиційної лінійної моделі господарювання, що ґрунтується на послідовності «виробництво – споживання – утилізація», у напрямі формування замкнених циклів ресурсокористування. Основна ідея циркулярної економіки полягає у

максимальному продовженні життєвого циклу матеріалів та виробів шляхом їх повторного використання, ремонту, модернізації та переробки.

Упровадження циркулярних підходів сприяє зниженню споживання первинних ресурсів, мінімізації обсягів відходів і скороченню негативного впливу виробничої діяльності на довкілля.

Застосування принципів циркулярної економіки забезпечує не лише екологічні переваги, але й економічні вигоди, зокрема зменшення собівартості продукції, оптимізацію виробничих процесів та підвищення конкурентоспроможності підприємства. У контексті інтеграції до європейського економічного простору такі підходи стають важливою умовою ресурсоефективного та сталого розвитку виробничої діяльності.

Розширення доступу до інноваційних фінансових інструментів є важливим напрямом підвищення ефективності діяльності підприємств, оскільки забезпечує додаткові можливості для фінансування інвестиційних проєктів, модернізації виробництва та впровадження нових технологій. У сучасних умовах традиційні джерела фінансування, такі як банківські кредити, часто є недостатніми або занадто дорогими, тому підприємства звертаються до альтернативних фінансових механізмів.

До інноваційних фінансових інструментів належать венчурний капітал, краудфандинг, краудінвестинг, бізнес-ангели, лізинг нового покоління, факторинг, форфейтинг, зелені облігації, інструменти фінтех-платформ та державні програми підтримки інновацій. Їх використання дає змогу підприємствам залучати капітал на вигідніших умовах, зменшувати фінансові ризики та підвищувати гнучкість у прийнятті інвестиційних рішень.

Важливим аспектом є розвиток цифрових фінансових сервісів, які забезпечують швидші процедури отримання фінансування, автоматизацію обліку та прозорість операцій. Використання фінтех-інструментів сприяє оптимізації грошових потоків, підвищує якість фінансового планування та спрощує взаємодію між підприємством і фінансовими установами.

Отже, розширення доступу до інноваційних джерел фінансування дозволяє підприємству активніше впроваджувати інвестиційні проєкти, підвищувати рівень технологічного розвитку та зміцнювати конкурентоспроможність. Це особливо важливо в умовах інтеграції до європейського економічного простору, де інноваційність і фінансова гнучкість є ключовими факторами сталого розвитку.

3.2. Оцінка економічної ефективності заходів з підвищення ефективності використання виробничих ресурсів

Враховуючи необхідність підвищення ефективності використання виробничих ресурсів на Приватному підприємстві «ПРАГМАТЕК», що спеціалізується, зокрема, на виробництві причіпної техніки, доцільним є впровадження системи ощадливого виробництва (Lean Manufacturing), а саме – стратегічна оптимізація виробничого потоку через ідентифікацію та елімінацію немуючих активностей (втрат).

Пропонований захід ґрунтується на парадигмі Lean Manufacturing, ключовою метою якої є максимізація частки доданої вартості у загальному виробничому циклі за рахунок мінімізації немуючих операцій (Muda). У контексті ПП «ПРАГМАТЕК» це передбачає перехід від «штовхаючої» (Push) до «витягуючої» (Pull) системи виробництва, що забезпечує синхронізацію попиту та пропозиції на всіх стадіях виготовлення причепів.

Реалізація заходу передбачає виконання ряду етапів впровадження та застосування специфічного методичного інструментарію.

Перший етап «Діагностичний» має бути спрямований на картування потоку створення цінності (Value Stream Mapping – VSM). Насамперед необхідно провести комплексний аналіз існуючого виробничого процесу. Методологія VSM передбачає графічне моделювання потоку матеріалів та інформації від замовлення до відвантаження кінцевої продукції. Метою є

візуалізація часу, що не додає цінності (Non-Value Added Time), і часу, що додає цінність (Value Added Time). Ключові метрики для вимірювання включають: час циклу (Cycle Time), час виконання (Lead Time), відсоток ефективності процесу та рівень незавершеного виробництва (Work-in-Progress – WIP). Результатом є Карта Поточного Стану (Current State Map), що слугує емпіричною базою для подальшої оптимізації.

Другий етап «Проектування» покликаний визначити цільовий стан виробничо-господарської системи. На підставі результатів VSM розробляється Карта Цільового Стану (Future State Map). Проектування здійснюється шляхом систематичного усунення ідентифікованих втрат (Muda): надмірне виробництво, дефекти, запаси, очікування, переміщення, транспортування, надмірна обробка та невикористаний творчий потенціал персоналу. Для досягнення цільового стану застосовуються специфічні інструменти Lean:

- систему 5S, тобто впровадження стандартизованої організації робочого простору (сортування, дотримання порядку, чистка, стандартизація, підтримка), що забезпечує підвищення ергономіки та зниження втрат часу на пошук інструментів та матеріалів;

- Kanban та Pull System за рахунок запровадження механізмів управління запасами та виробництвом за принципом «витягування», що мінімізує накопичення надлишкового незавершеного виробництва між етапами зварювання, фарбування та кінцевого складання.

Третій етап «Реалізації та моніторингу» націлений на впровадження Кайдзен (Kaizen). Реалізація цільового стану здійснюється через постійні, невеликі, але інкрементальні покращення – Kaizen. Створюються міжфункціональні робочі групи, відповідальні за стандартизацію процесів (Standard Work) та імплементацію механізмів захисту від помилок (Poka-Yoke) у критичних вузлах виробництва причепів. Постійний моніторинг ключових показників ефективності (KPIs) забезпечується через візуальний менеджмент (Visual Control).

Очікувані ефекти, які забезпечать підвищення ефективності використання ресурсів можна поділити на групи залежно від основних видів виробничих ресурсів:

- матеріальні ресурси – зниження рівня дефектів завдяки Poka-Yoke та Standard Work призведе до зменшення відходів сировини (металопрокату, лакофарбових матеріалів) та знижує потребу в переробці, а впровадження Pull System оптимізує рівень запасів, знижуючи витрати на їх зберігання та мінімізуючи ризик застарівання;

- трудові ресурси – усунення втрат, пов'язаних з очікуванням та зайвими переміщеннями операторів (завдяки 5S), підвищить коефіцієнт використання робочого часу, переорієнтовуючи персонал на операції, що додають цінність, тим самим підвищуючи продуктивність праці.

- фінансові ресурси – скорочення загального часу циклу (Lead Time) прискорить оборот капіталу та знизить фінансове заморожування в незавершеному виробництві, що є прямим показником підвищення ефективності використання оборотних коштів підприємства.

Цей комплексний підхід забезпечить стійке, системне підвищення ефективності використання всіх виробничих ресурсів ПП «ПРАГМАТЕК».

З метою забезпечення об'єктивної оцінки результативності впровадження інструментів Lean Manufacturing на ПП «ПРАГМАТЕК» необхідно визначити низку Ключових показників ефективності (КРІ), згрупованих відповідно до категорій виробничих ресурсів (табл. 3.1).

Встановлення початкових (базових) значень цих КРІ до впровадження Lean Manufacturing та регулярне порівняння з цільовими показниками дозволить керівництву ПП «ПРАГМАТЕК» кількісно оцінювати економічний ефект від оптимізації використання виробничих ресурсів.

Узагальнений економічний ефект від реалізації даного заходу дуже важко оцінити через методи прямого рахунку.

Таблиця 3.1. Система ключових показників ефективності (КРІ) для оцінки результативності впровадження інструментів Lean Manufacturing на ПП «ПРАГМАТЕК»

КРІ	Формула розрахунку	Одиниця виміру	Цільовий вплив (Lean-інструменти)
Ефективність використання матеріальних ресурсів			
Коефіцієнт матеріаломісткості (Кмат)	Вартість спожитих основних матеріалів / Обсяг виробленої продукції (у натуральних або вартісних одиницях)	грн/од.	Мінімізація втрат (Дефекти, Надмірна обробка) через Poka-Yoke.
Рівень браку (Defect Rate)	(Кількість дефектних виробів / Загальна кількість вироблених виробів) * 100%	%	Зниження через стандартизацію (Standard Work) та якісний контроль (Jidoka).
Оборотність запасів сировини	Собівартість реалізованої продукції / Середній рівень запасів сировини	кількість обертів	Зростання через впровадження системи Pull та Kanban, мінімізуючи запаси.
Ефективність використання трудових ресурсів			
Продуктивність праці (за виробітком)	Обсяг виробленої продукції / Середньооблікова чисельність персоналу (або людино-години)	од./люд.	Зростання за рахунок усунення втрат, пов'язаних з очікуванням та переміщенням (5S).
Коефіцієнт використання використання робочого часу	(Фактично відпрацьований час / Нормативний фонд робочого часу)	%	Збільшення через усунення простоїв та оптимізацію робочих місць (5S).
Час, що не додає цінності (Non-Value Added Time)	Загальний час, витрачений на очікування, переміщення, пошук (за даними хронометражу)	години	Мінімізація через Kaizen та Standard Work.
Ефективність використання основних фондів та потужностей			
Загальна ефективність обладнання (Overall Equipment Effectiveness - OEE)	Доступність * Продуктивність * Якість (якісна оцінка)	%	Зростання через TPM (Total Productive Maintenance), зменшення часу простоїв.
Фондовіддача	Обсяг виробленої продукції (вартісний вимір) / Середньорічна вартість основних засобів	грн/грн	Збільшення завдяки прискоренню пропускної здатності (Throughput) виробничих ділянок.
Час циклу (Lead Time)	Час від початку обробки замовлення до відвантаження готового причепа	години/дні	Скорочення через VSM та впровадження Pull System.

Примітка. Побудовано автором.

Впровадження системи ошадливого виробництва (Lean Manufacturing) на ПП «ПРАГМАТЕК» вимагає комплексних інвестицій, які, на відміну від капітальних інвестицій у дороге обладнання, переважно спрямовані на організаційні зміни, навчання персоналу та консультаційні послуги.

Конкретні обсяги інвестицій є високоспецифічними і залежать від поточного рівня автоматизації, площі цехів та кількості персоналу підприємства, однак їх можна згрупувати за основними напрямками.

Насамперед потрібні інвестиції в навчання та розвиток персоналу (ключовий елемент Lean). Ця категорія є фундаментальною, оскільки Lean є перш за все філософією управління, а не лише набором інструментів.

Тому потрібно запланувати додаткові витрати на консультаційні та тренінгові послуги, тобто на залучення зовнішніх Lean-консультантів або спеціалізованих навчальних центрів для проведення аудитів, семінарів та корпоративних тренінгів.

Вважаємо, що на підприємстві потрібно забезпечити навчання 5 ключових працівників (керівників, майстрів) інструментам VSM, 5S, Kaizen, Kanban. Вартість сертифікаційних програм для одного спеціаліста (наприклад, «Зелений пояс LEAN») може становити від 10 000 до 30 000 грн за курс. Для розрахунку візьмемо середню величину витрат у розмірі 20 000 грн./особу, тоді заагльні витрати на навчання (Вн) становитимуть:

$$Вн = 20\ 000 * 5 = 100\ 000 \text{ (грн.)}$$

Крім того потрібно провести корпоративні тренінги для решти спеціалістів та робітників, наприклад не менш як 15 осіб. Семінари для робочих груп (наприклад, 5S) можуть коштувати від 5 000 до 10 000 грн на невелику групу. Візьмемо для розрахунку середню суму 7 500 грн./особу. Тоді витрати на корпоративні тренінги (Вкт) складуть:

$$Вкт = 7\ 500 * 15 = 112\ 500 \text{ (грн.)}$$

Також після цих тренінгів доцільним буде створення внутрішнього навчального центру (Dojo) з метою обладнання простору для практичного відпрацювання навичок (наприклад, як частина системи 5S).

На перших порах діяльність цього центру може забезпечуватиме одна особа, яка працюватиме за сумісництвом на 0,5 стави, а її середньомісячна заробітна плата становитиме 15 000 грн. Відповідно витрати її на оплату праці за рік, враховуючи додаткові 22% ЄСВ становитимуть (Воп):

$$\text{Воп} = 15\,000 * 12 * 1,22 = 219\,600 \text{ (грн.)}$$

Також потрібні додаткові інвестиції в організаційні та візуальні засоби, тобто витрати спрямовані на створення впорядкованого та стандартизованого робочого середовища (5S, Візуальний менеджмент)

Зокрема, це витрати на маркування та зонування – придбання фарб, стрічок, стендів, шаф, органайзерів для стандартизації розташування інструментів та матеріалів. Витрати на організацію однієї зони чи цеху можуть становити від 10 000 до 20 000 грн. Для розрахунку візьмемо середню величину 15000 грн.

Візуальний менеджмент передбачає створення інформаційних дошок, показників продуктивності (KPIs), стандартних операційних процедур (Standard Work) на робочих місцях. Для розрахунку візьмемо їх середню величину 20000 грн.

Візуалізація системи Kanban (для Just-in-Time) передбачає додаткові витрати на друк карт, електронне маркування, розробку системи обігу цих карт (якщо не використовується існуюча ERP/MES система), які в середньому модуть бути оцінені сумою 15 000 грн.

Тоді загальна сума витрат на організаційні та візуальні засоби (Ввз) становитиме:

$$Ввз = 15\ 000 + 20\ 000 + 15\ 000 = 50\ 000 \text{ (грн.)}$$

Крім того потрібні інвестиції в оптимізацію потоку, тобто модернізацію, але без заміни обладнання. Це невеликі витрати, які усувають вузькі місця у виробничому потоці.

Насамперед, це витрати на певні логістичні покращення – придбання або виготовлення спеціалізованих візків, стелажів, кондукторів для зменшення втрат від транспортування та очікування, які можна в середньому за рік оцінити у розмірі 40 000 грн.

Також виникне необхідність модифікація певного обладнання (Рока-Уоке), що також передбачатиме невеликі витрати на впровадження механізмів захисту від помилок (датчики, шаблони, обмежники) для мінімізації браку. Середньорічна сума цих витрат оцінюється у 25 000 грн.

Відповідно загальна сума витрат в оптимізацію потоку (Впот) становитиме:

$$Впот = 40\ 000 + 25\ 000 = 65\ 000 \text{ (грн.)}$$

Оскільки підприємство буде розпочинати кроки з впровадження нової системи практично з нуля, то необхідні також інвестиції в консалтинг та аудит, зокрема на проведення комплексного Lean-аудиту. Від передбачатиме початковий аудит поточного стану (VSM) зовнішніми експертами (Ва), який допоможе визначити пріоритетні зони втручання та розрахувати детальний бюджет. Середні витрати на проведення такого аудиту зовнішнього становитимуть $Ва = 50\ 000$ грн.

Відповідно загальні витрати на впровадження системи ощадливого виробництва (Lean Manufacturing) на ПП «ПРАГМАТЕК» (В) становитимуть:

$$В = Вн + Вкт + Воп + Ввз + Впот + Ва.$$

$$В = 100\ 000 + 112\ 500 + 219\ 600 + 50\ 000 + 65\ 000 + 50\ 000 = 597\ 100 \text{ (грн.)}$$

Отже, загальні витрати на впровадження даної системи на підприємстві становитимуть 597,1 тис. грн.

За оцінками експертів та виходячи з практики провадження таких систем середній ефект від впровадження такої системи можна оцінити як зменшення на 3-5% суми матеріальних витрат підприємства. Для розрахунку беремо мінімальне значення ефекту – 3%.

Враховуючи, що сума матеріальних витрат підприємства за 2024 рік, які стосувалися виробництва причепів оцінювалася у 50 500 тис. грн., можна порахувати суму середньорічної економії від впровадження даної системи управління виробничими ресурсами (Др):

$$Др = 50\,500 * 3/100 = 1\,515 \text{ (тис. грн.)}.$$

Отже, річний економічний ефект (Ер) становитиме різницю між сумою середньорічної економії та загальними витратами на впровадження системи ощадливого виробництва:

$$Ер = Др - В = 1\,515 - 571,1 = 917,9 \text{ (тис. грн.)}.$$

Відповідно, термін окупності заходу (Ток) в місяцях року можна порахувати за формулою:

$$Ток = В * 12 / Дз = 571,1 * 12 / 917,9 = 8 \text{ (місяців)}.$$

Отже, впровадження системи ощадливого виробництва (Lean Manufacturing) на ПП «ПРАГМАТЕК» забезпечить отримання середньорічного ефекту у розмірі 917,9 тис. грн. та окупиться через 8 місяців після введення.

ВИСНОВКИ

У підготовленій кваліфікаційній роботі представлено результати дослідження шляхів підвищення ефективності використання виробничих ресурсів на прикладі ПП «ПРАГМАТЕК», на основі яких визначено ряд важливих висновків:

1. Поняття виробничих ресурсів охоплює сукупність матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних та природних факторів, що забезпечують функціонування підприємства та формують основу його виробничо-економічного потенціалу. Виробничі ресурси виступають невід'ємним компонентом сучасної виробничої системи, оскільки саме їхня наявність, структура та рівень раціональності використання визначають ефективність виробничого процесу, продуктивність праці й конкурентоспроможність.

2. Елементи виробничих ресурсів, зокрема матеріальні ресурси, трудові ресурси, основні виробничі фонди, фінансові ресурси, інформаційні та природні ресурси, виконують різні, але взаємодоповнюючі функції. Матеріальні ресурси забезпечують реалізацію технологічних операцій; трудові ресурси визначають інтелектуальний та фізичний потенціал виробництва; основні фонди формують технічну базу; фінансові ресурси є універсальним механізмом забезпечення всіх етапів виробничо-господарської діяльності; інформаційні та природні ресурси створюють умови для прийняття рішень і забезпечення технологічного циклу.

3. Взаємозв'язок елементів виробничих ресурсів формує цілісну систему, ефективність якої визначається їхньою збалансованістю, достатністю та рівнем організації. Оптимальне поєднання і раціональне використання виробничих ресурсів забезпечує підвищення економічної результативності, зниження витрат, удосконалення виробничих процесів та стійкий розвиток підприємства в умовах конкурентного ринкового середовища.

4. Проблеми використання виробничих ресурсів мають комплексний і взаємопов'язаний характер, оскільки охоплюють всі ключові елементи

діяльності підприємства — матеріальні, трудові, фінансові, інформаційні та інвестиційні ресурси. Недоліки в управлінні будь-яким із цих ресурсів негативно позначаються на ефективності виробництва, якості продукції та фінансових результатах.

5. Найпоширенішими труднощами є нераціональне планування й використання матеріалів, дефіцит кваліфікованого персоналу, зношеність основних фондів, нестача фінансових ресурсів та низька інвестиційна активність. Додатково ситуацію ускладнюють проблеми інформаційного забезпечення, недостатня інтеграція цифрових систем, затримки у впровадженні інноваційних рішень і низька якість управлінських процесів.

6. Підприємство демонструє значний кумулятивний приріст активів (+279,2%) та випереджає зростання власного капіталу (+302,1%), що підтверджує зміцнення фінансової незалежності та стійкості. Політика оновлення основного капіталу підтверджується зростанням первісної вартості основних фондів (+139,8%) та зниженням коефіцієнта зносу на 11,0%, що вказує на підвищення технічного потенціалу.

7. Зафіксовано високі темпи зростання ділової активності: чистий дохід від реалізації збільшився на 350,2%, а обсяг виробництва – на 345,5%. Це зростання було підтримане підвищенням ефективності використання ресурсів. Приріст виробітку продукції на 1 працівника склав 326,0%, тоді як чисельність персоналу зросла лише на 4,6%. Це свідчить про інтенсифікацію праці та успішну мотиваційну політику, оскільки заробітна плата зросла на 67,4%.

8. Фондовіддача основних фондів зросла на 87,7%, підтверджуючи, що інвестиції в основний капітал призвели до підвищення продуктивності виробничих потужностей. Спостерігається значне зростання валового прибутку (+297,4%) та чистого прибутку (+461,2%). Найвищий фінансовий результат був досягнутий у 2023 році. Однак, графічні дані також вказують на значну нестабільність чистого прибутку, включно з періодами збитків, що вимагає уваги до контролю неопераційних витрат. 2023 рік був періодом пікової фінансової ефективності, про що свідчать максимальні значення рентабельності

продукції (43,5%), рентабельності власного капіталу (37,9%) та рентабельності активів (24,2%). Фондорентабельність у 2022–2023 роках також була максимальною, підкреслюючи високу віддачу основного капіталу.

9. Незважаючи на загалом позитивну динаміку, виявлено ризики в управлінні оборотним капіталом. Зафіксовано випереджаюче зростання кредиторської заборгованості (+377,4%) над дебіторською (+309,9%). Пікове значення коефіцієнта у 14,62 у 2023 році вказує на критичну залежність від комерційного кредиту. Зростання матеріаломісткості у 2024 році до 0,68 грн, після періоду зниження, свідчить про необхідність посилення контролю за матеріальними витратами. Отже, ПП «ПРАГМАТЕК» демонструє високий рівень економічної динаміки та ефективності використання ресурсів.

5. Проведене дослідження підтверджує, що ефективне використання виробничих ресурсів є критичною детермінантою сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності підприємства в умовах динамічного ринкового середовища. Досліджено комплексний підхід до оптимізації ресурсів, що інтегрує технологічні, організаційні, управлінські та фінансові напрями.

6. Економічна оцінка на прикладі ПП «ПРАГМАТЕК» довела високу економічну доцільність впровадження системи ощадливого виробництва (Lean Manufacturing), спрямованої на оптимізацію виробничого потоку через інструментарій VSM, 5S, Kanban та Kaizen. Прогнозовані загальні інвестиції у впровадження системи, що складаються переважно з витрат на навчання, консалтинг та організаційні засоби, становлять 597,1 тис. грн. На основі розрахунку очікуваного мінімального економічного ефекту від зниження матеріальних витрат на 3%, річний економічний ефект оцінено у 917,9 тис. грн. Термін окупності даного заходу становить 8 місяців, що підтверджує його високу ефективність та стратегічну важливість для забезпечення стійкого функціонування підприємства.

Отже, гіпотезу, яку було висунуто напочатку дослідження підтверджено.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бланк І. А. Управління ресурсами підприємства. К.: Ніка-Центр, 2015. 640 с.
2. Боденчук Л. Б., Чебану М. П. Трудові ресурси як фактор виробництва. *Modern economics*. 2022. № 36. С. 19-24.
3. Бондаренко Н. В., Власюк С. А., Ролінський О. В., Нагорний В. І. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2022. Вип. 101(2). С. 219-233.
4. Борисенко В. О., Борисенко Д. В. Оптимізація використання ресурсів та виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах. *Центральноукраїнський науковий вісник . Економічні науки*. 2023. Вип. 10. С. 107-114.
5. Гайдуцький П. І. Економіка підприємства: навчальний посібник. К.: Знання, 2016. 350 с.
6. Герасимчук В. Г., Маловичко С. В. Економіка і організація діяльності підприємства. К.: Центр учбової літератури, 2018. 400 с.
7. Давиденко В. О. Ресурсне планування у виробничому орендному бізнесі: шляхи оптимізації та підвищення ефективності. Мажара Г. А. *Економічний вісник Донбасу*. 2025. № 1. С. 69-76.
8. ЕКОНОМІКС. Частина 1: Вступ до економікса. Мікроекономіка: Навчальний посібник. Баула О.В., Вісіна Т.М., Лютак О.М., Савош Л.В., Кравчук О.Я., Зелінська О.М., Полянська Т.О. Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2021. 320 с.
9. Коренюк П. І., Грицан Ю. І. Менеджмент екологізації суспільного виробництва в контексті використання потенціалу природних ресурсів. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2023. № 2. С. 15-21.

10. Качан Т. В., Мисюра О. М. Ресурсне забезпечення виробництва та оцінка його ефективності. *Економічний вісник університету*. 2022. Вип. 55. С. 40-47.
11. Кравцов О. О. Економічний зміст інформаційних ресурсів на сучасному етапі розвитку суспільного виробництва. *Торгівля і ринок України*. 2019. № 2. С. 34-44.
12. Макаренко П. М., Карась Ю. М. Ресурси конкурентних переваг у виробничому потенціалі підприємств. *Агросвіт*. 2023. № 9-10. С. 58-64.
13. Маринич В. А. Управління виробничими ресурсами в аграрному секторі України. *Вісник [Київського інституту бізнесу та технологій]*. 2018. № 2. С. 128.
14. Мармуль Л. О., Кучеренко С. Ю., Леваєва Л. Ю. Протиріччя відтворення ресурсного потенціалу підприємств агропромислового виробництва та умови його подолання. *Економічний вісник університету*. 2020. Вип. 47. С. 23-28. -
15. Мартинюк М. С. Дослідження екологічності та ресурсоефективності етикеткового виробництва. *Наукові записки [Української академії друкарства]*. - 2023. № 2. С. 216–221.
16. Маслиган О. О., Коробович Л. П., Кулініч Т. В. Проектування інформаційно-організаційних ресурсів фінансового потенціалу виробничого підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 18. С. 18-24.
17. Матвійчук В. А. Розвиток енерго- і ресурсозберігаючих технологій заготівельного виробництва. *Техніка, енергетика, транспорт АПК*. -2022. № 4. - С. 110-119.
18. Мезенцева Н. М., Павликівська С. Г., Янчиленко Я. О. Витрати виробництва в умовах обмеженості ресурсів. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 3(2). С. 208-215.
19. Мусій Н. Р., Орловська А. Б. Методи оптимізації формування ресурсів виробничої діяльності підприємства. *Modern economics*. 2018. № 8. -С. 120-125.

20. Нужна С. А., Самарець Н. М. Оптимізація використання виробничих ресурсів підприємствами аграрного сектору. *Економічний аналіз*. 2018. - Т. 28, № 4. С. 225-234.

21. Осовська О. В., Осовська Т. В., Юшкевич О. О. Економіка підприємства: підручник. К.: Кондор, 2018. 432 с.

22. Павленко А. Ф., Решетняк І. Л. Економіка підприємства: теорія і практика. К.: КНЕУ, 2019. 420 с.

23. Пахуча Е. В., Шовкун Л. В., Новіков А. О., Захаров І. К. Трудові ресурси як результативна складова формування та використання виробничого потенціалу підприємства. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2021. № 2(1). С. 185-196.

24. Пахуча Е. В., Шовкун Л. В., Новіков А. О., Захаров І. К. Трудові ресурси як результативна складова формування та використання виробничого потенціалу підприємства. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2021. № 2(1). С. 185-196.

25. Пілявський В. І. Ресурси та фактори виробництва: їх поєднання і обмеженість на підприємствах. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 4(2). С. 195-200.

26. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: підручник. К.: КНЕУ, 2015. 528 с.

27. Постол А. А. Фактори формування і використання виробничо-ресурсного потенціалу аграрних підприємств. *Ефективна економіка*. 2018. №5.

28. ПП «ПРАГМАТЕК»: офіційний веб-сайт. URL: <https://pragmatec.ua/>

29. Розбицька Т. В., Толок Г. А., Лю Сяовой, Тищенко Л. М., Савченко О.А. Інтегрована система управління технологічними процесами для ефективного та безпечного виробництва молочних продуктів з урахуванням ресурсозбереження. *Здоров'я людини і нації*. 2023. № 1. - С. 63-81.

30. Савчук В. П., Савчук Г. В. Економіка підприємства: навч. посіб. К.: Лібра, 2020. 380 с.

31. Тараймович І. В., Демчук Л. І., Тихонова О. М. Екологічні аспекти виробництва та споживання: вплив на забруднення та вичерпання природних ресурсів. *Екологічні науки*. 2024. № 1(1). С. 145-150.

32. Томашук І. В., Красносельська А. А. Виробництво альтернативних видів енергетичних ресурсів як чинник підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств. *Бізнес-навігатор*. 2021. Вип. 6. С. 126-135.

33. Трусова Н. В., Гривківська О. В., Мельник Л. В., Мельник Л. М. Ефективність використання ресурсного потенціалу малих форм аграрного виробництва у забезпеченні їх сталого розвитку. *Економіка і управління*. 2021. № 3. С. 51-58.

34. Цюман Є. С., Зюзюн В. І. Поліпшення показників екологічності підприємств застосуванням екологічної стратегії ресурсоефективного та чистого виробництва. *Збірник наукових праць Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова*. 2021. № 2.

35. Юрченко Ю. Ю. Соціально-економічні наслідки «ресурсної пастки» сільськогосподарського виробництва України. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2020. - № 1. С. 38–43.

36. Ягодзінська А. С. Раціональне використання земельних ресурсів у процесі виробництва органічної продукції. *Modern economics*. 2020. № 22. С.131-134.

ДОДАТКИ

Додаток А
Фора № 1 „Баланс”
ПП «ПРАГМАТЕК»

Додаток Б
Фора № 2 „Звіт про фінансові результати”
ПП «ПРАГМАТЕК»

Додаток Б
Фора № 1-ПВ „Звіт з праці”
ПП «ПРАГМАТЕК»